REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XXIII • TEVET 5737 • 12 pagini, 2 lei

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, SF. VINERI NR. 9 — TELEFON 15.50.90.

Nr. 383

15 IANUARIE 1977

ȘEDINȚA COMITETULUI DE CONDUCERE AL FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI (M)

În zilele de 4—5 ianuarie 1977 s-a ținut la București ședința Comitetului de conducere al Federației Comunităților Evreiești (M) din Republica Socialistă România. Pe lîngă membrii Comitetului au participat ca invitați un număr de enoriași de vază ai obștei din București, distinși intelectuali, precum și șefii de secții și funcționari din aparatul Federației. Ședința o fost prezidată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, președintele F. C. E. (M)

Din partea Departamentului Cultelor a fost prezent d-l. director *Iulian Sorin*.

Ședința a avut următoarea ordine de zi:

1. Obștea evreiască din România și poziția ei în legătură cu problemele evreiești și comunitare actuale;
2. Îndrumări pentru activitatea Federației și a comunităților pe anul 1977;
3. Pregătirea acțiunii de Pesah 5737;
4. Chestiuni organizatorice-gospodărești.

La primul punct al ordinei de zi, Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen* a prezentat un amplu expozeu, cuprinzînd atît situația actuală a obștei evreiești din România, cît și poziția ei în legătură cu principalele probleme cu care este confruntată lumea evreiască de azi. Referindu-se la primul aspect al chestiunii, vorbitorul a arătat că în toate orașele și localitățile din țară unde trăies și evrei există comunități bine organizate ce-și îndeplinesc pe deplin atribuțiile pe tărîm religios, de cultură iudaică și asistență, spre mulțumirea deplină a enoriașilor. Federația este forul reprezentativ al comunităților, pe care le îndrumă, le sprijină în activitate și le reprezintă. Hotărîrile adoptate la Congresul comunităților evreiești din România, care a avut loc în aprilie 1976, sînt traduse în viață, ceea ce a contribuit și contribuie la îmbunătățirea activității în toate domeniile. Toate acestea confirmă vitalitatea obștei noastre, dorința și capacitatea membrilor ei de a-și menține instituțiile de cult, cultură și asistență, în climatul de deplină libertate religioasă și de înțelegere din partea autorităților de Stat.

Comunitățile evreiești din România, conducătorii lor aleși în mod democratic de către coreligionari, sînt singurii îndreptățiți a vorbi în numele acestora și nimeni altcineva din afară. În calitate de exponent al tuturor comunităților din țară, F.C.E. (M) a veghiat și va veghea și de aici înainte ca acest principiu al neimixtiunii, neamestecului în treburile interne să fie respectat cu cea mai mare stricteță.

În relațiile dintre diferitele comunități evreiești, obștea noastră stă ferm pe poziția colaborării și a recunoașterii dreptului fiecărei comunități de a-și duce activitatea în spiritul tradiției proprii, a specificului local și cu respectarea ordinei de Stat și a legilor fiecărei țări. Sîntem pentru un dialog constructiv între conducătorii evrei și comunitățile din est și vest, pentru înmănunchierea tuturor energiilor în vederea promovării intereselor generale evreiești, care sînt indisolubil legate de interesele destinderii internaționale, a înlăturării neîncrederii și suspiciunii și a promovării păcii în întreaga lume. Aceasta este poziția pe care președintele F.C.E. (M) din R. S. România a adoptat-o în convorbirile cu alți conducători ai vieții evreiești din străinătate și în spiritul ei a acționat la reuniunile internaționale la care a luat parte, între care recentele sesiuni ale Congresului Mondial Evreiesc ce s-au ținut la sfîrșitul anului trecut la Geneva și Madrid. În cadrul dezbaterilor purtate în aceste înalte foruri, acest punct de vedere a prevalat, ceea ce a avut ca urmare adoptarea unor hotărîri constructive, printre care invitarea reprezentanților colectivităților evreiești care trăiesc în celelalte țări din Europa de răsărit. S-a făcut astfel un pas în direcția lichidării urmărilor anilor de tensiune și război rece în viața evreiască. Această linie constructivă și realistă trebuie promovată în continuare cu toată hotărîrea, căci ea corespunde realităților și aspirațiilor poporului evreu, a comunităților evreiești.

Expunerea a fost urmărită cu cel mai viu interes de către toți cei prezenți, care au avut posibilitatea de a adresa întrebări spre a primi explicații suplimentare. În unanimitate, Comitetul de conducere al F.C.E. (M) a aprobat poziția și activitatea președintelui său în diferitele organisme evreiești internaționale, adresîndu-i totodată un călduros elogiu.

Trecîndu-se la următorul punct al ordinei de zi s-a dat cuvîntul d-lui *Emil Sechter*, secretar general al F.C.E. (M) spre a expune principalele obiective ale activității actuale. Între acestea, se numără realizarea unei evidențe clare și exacte a enoriașilor din fiecare comunitate, mare sau mai mică. În acest scop trebuie continuată munca în cadrul comunității din București — cu cel mai mare număr de enoriași — și începută acțiunea în acele comunități unde încă

(Continuare în pag. V-a)

Vizita d-lui Shlomo Avineri, director general în ministerul afacerilor externe israelian

Aflat în vizită oficială în România, d. *Shlomo Avineri*, director general în ministerul afacerilor externe israelian, însoțit de d-na Avineri și d. *Iosef Govrin*, directorul secției pentru Europa de răsărit, au fost în ziua de 7 ianuarie a.c. oaspeții obștei noastre.

Într-o atmosferă deosebit de cordială, a avut loc o întrevedere între d. Shlomo Avineri și Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, președintele Federației Comunităților Evreiești (M) din R. S. România. Oaspeții au fost însoțiți de d. *Shamai Cahana*, ambasadorul statului Israel la București și *Mordehai Avgar*, ministru-consilier. Au fost de față d-nii: *Emil Șechter*, secretar general al F. C. E. (M); *Daniel Segal*, președintele Comunității evreilor (M) din București; *Victor Rusu*, prim-redactor al „Revistei cultului mozaic".

Oaspeții au vizitat cîteva din așezămintele obștei: restaurantul ritual, unde iau zilnic masa, cu sau fără plată, circa 900 coreligionari; unul din căminele de bătrîni ale obștei. S-a vizitat, de asemenea, redacția revistei noastre, biblioteca și secția muzeală a F.C.E. (M), unde oaspeții au cercetat cu interes documente și materiale din trecutul obștei evreiești din România.

După amiază, oaspeții au luat parte la serviciul divin de *Kabalat Șabat*, la Templul coral. În cadrul predicii, Eminența Sa le-a adresat un călduros salut, exprimînd satisfacția obștei noastre de a primi, în deplină libertate și cu demnitate, pe reprezentanți ai statului Israel, care în cadrul vizitei în România au posibilitatea să ia cunoștință de realizările generale ale țării, de asemenea văd la fața locului înfăptuirile obștei evreiești.

În ziua de 11 ianuarie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, precum și ceilalți conducători ai F.C.E. (M) și comunității din București au luat parte la un cocteil oferit în onoarea oaspeților de ambasadorul statului Israel la București și d-na Shamai Cahana.

MASADA 72

O pagină scrisă cu sînge în istoria iudaică. În anul 72 al erei actuale, doi ani după distrugerea statului și a templului sfînt din Ierusalim, o mînă de luptători, retranșați între zidurile cetății Masada, pe un pisc stîncos din deșertul Iudeii, continuă rezistența lor disperată. Iar atunci cînd legiunea lui Flavius Silva reușește să escaladeze zidurile citadelei, cei dinăuntru hotărăsc să se dea singuri morții, decît să cadă în mîinile dușmanului. Istoricul Josephus Flavius, contemporan cu aceste evenimente, a consemnat în cronica sa ultimul cuvînt al comandantului fortăreței. Eliezer ben Iair: „Pedeapsa pentru păcatele noastre nu o vom primi de la dușmanii noștri de moarte ci de la Dumnezeu, prin propria noastră mînă, căci judecata sa e mai blîndă. Femeile noastre vor muri nebatjocorite, copiii noștri fără lanțurile sclaviei. Ei vor intra în moarte înaintea noastră iar noi vom oficia pentru ei și gloria de a fi ținut sus stindardul libertății va înlocui pentru noi legiuitele funerarii". *960 de femei, copii și bărbați au pierit astfel la Masada, adăugîndu-se lungului șir al martirilor noștri.*

Care este sensul luptei și morții lor patetice? Cum privim azi, după 19 secole, actul lor? Aceasta a fost tema dialogului public, susținut în seara de 4 ianuarie 1977 în fața cursanților Talmud Torei de către Eminența Ea d. Șef rabin dr. Moses Rosen *și d.* Victor Rusu.

Iudaismul este o învățătură a vieții, ea este suprema valoare în concepția noastră, a arătat Eminența Sa. Arma noastră a fost și este în toate timpurile spiritul. Spiritul, ideea, învățătura ne-au făcut să fim ceea ce sîntem, ajutîndu-ne să supraviețuim și să depășim vicisitudinile istoriei. De aceea și eroii noștri sînt eroi ai spiritului, ei cel mai mult au contribuit la menținerea poporului. Acest adevăr s-a afirmat și în perioada tragică a distrugerii templului, cînd pentru o clipă totul părea pierdut. Dar atașamentul nostru pentru spirit, pentru idee, ne-a salvat, căci Iohanan ben Zakai a strîns în jurul său, la Iavne, pe înțelepții Ierusalimului și de acolo ne-a venit lumina și forța care au regenerat iudaismul. Masada a fost soluția celor fără alternativă, dar iudaismul autentic respinge filozofia lipsei de alternativă.

Masada — a susținut la rîndul său d. Victor Rusu — *înseamnă o situație-limită, în care apărătorii ei au fost plasați de tragice și complicate circumstanțe istorice. În aceste împrejurări, cînd totul fusese dinainte pierdut, ei și-au dat viața de bună voie spre a apăra singurul lucru ce mai putea fi apărat și care pentru ei era cel mai important: onoarea, demnitatea poporului. Fapta lor, în acele împrejurări, era menită să întărească credința poporului că prin puterea sa de sacrificiu va trăi mereu. Mesajul celor 960 de la Masada nu a fost uitat, el i-a însuflețit în ceasuri grele pe urmași. Spiritul de jertfă și dăruire totală s-a afirmat de fiecare dată, de la Masada pînă la răscoala antinazistă din ghetoul Varșoviei. Eroismul autentic evreiesc este într-adevăr de esență spirituală, dar Masada a fost și ea o ipostază a acestui eroism, căci a fost și el inspirat de învățătura Torei, de atașamentul total față de valorile iudaice.*

*

Această seară interesantă a conuat printr-un program muzical susținut de formația simfonică dirijată de d. Anatol Dub *și de pianista Marica* Mendelsohn, *de* Vladimir Mendelsohn *la violă și violoncelistul* Mirel Iancovici. *În partea a doua a programului artistic, formația muzicală „Menora" a prezentat mai multe cîntece ebraice și idiș într-o interpretare modernă.*

Cîntăreața israeliană Aviva Rave *a interpretat cu deosebit succes un potpuriu de melodii ebraice.*

EXOTISM EVREIESC

„Lehaim" — „Pentru viață" — se intitulează filmul realizat de Ellie Wallach, sub egida secției americane a organizației ORT. Filmul trasează istoria populației evreiești, în ultimul secol, în regiunile Extremului Orient, în India, în Iran, în America de sud și în Australia. Bazat exclusiv pe fotografii și documente autentice, „Lehaim" reprezintă o oglindă a tîrgușorului evreiesc exotic, foarte puțin cunoscut pînă în prezent. Filmul s-a bucurat de o bună primire și a fost răsplătit cu premii la festivaluri de filme documentare care au avut loc în S.U.A., Franța și Italia.

Aspect de la ședința Comitetului de conducere al F.C.E. (4—5 ianuarie 1977)

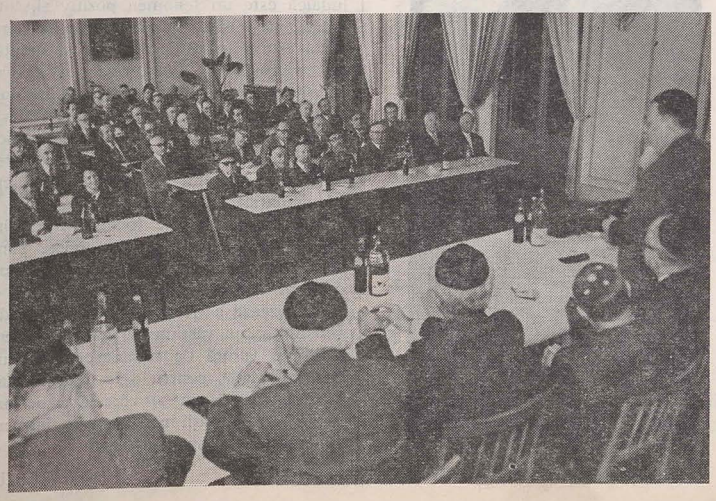

„Baroana în zdrențe" și sora ei Micol

...A fost ca o revedere, așteptată cu acută nerăbdare: printre personajele filmului românesc „Trei zile și trei nopți", nu de mult prezentat în premieră — care evocă aspre confruntări sociale și politice din perioada imediat postbelică — s-a ivit silueta subțire, aproape fantomatică, a unei tinere femei, cu părul blond, tăiat scurt. Era Hermina Grödl. Îi cunoscusem trăsăturile și soarta din paginile narațiunii „Apa" a romancierului Alexandru Ivasiuc, după care s-a turnat filmul. Scenariul, obligat la condensări ale desfășurării epice, i-a consacrat doar cîteva secvențe. Totuși, datorită interpretării de o pregnantă concentrare a Irinei Petrescu, scurtele apariții ale acestei ființe stranii nu trec fără a lăsa urme.

Ecranul a păstrat o anumită pudicitate, de care cartea nu s-a ferit. „...Era o fată de 18 ani, aproape scheletică, cu fața suptă și osoasă, evidențiindu-se rasa, luminată de ochii aceia calzi, catifelați și batjocoritori. Îmbrăcată într-o fustă militară, cu bluză kaki de doc. Pe umeri purta o pufoaică soioasă, tot kaki. Degetele subțiri și roșii de la picioare îi ieșeau din niște ghete de lagăr, din pînza grosolană, cu tălpi de lemn. Mîinile subțiri îi erau înroșite și ele de frig și înăsprite de muncă". Așa se întorsese, spre sfîrșitul războiului, din deportarea nazistă la care se făcuse complice ocupația horthystă din nordul Transilvaniei, baroana Hermina Wilhelmina Josefa von Grödl Marmorosh, unica supraviețuitoare a unei familii evreiești aristocratizate, ce cunoscuse cîndva evaziuni confortabile, pe care duritățile istoriei și procesele de conștiință le-au anulat fără cruțare.

În orașul natal o aștepta vasta lor reședință, distrusă și jefuită, unde, în una din puținele încăperi rămase intacte, va continua, o vreme, să ducă o existență izolată, crispată, sub paza unui cîine lup uriaș și sălbăticit. Se afla, de fapt, iarăși într-un lagăr, în care s-a claustrat singură, dintr-o furie disperată pentru tragedia pe care a îndurat-o, dintr-o neîncredere, ce părea iremediabilă, în posibilitatea depășirii cataclismului. Mai tîrziu — cînd va consimți să privească și dincolo de beznă și va înlocui zdrențele cu îmbrăcămintea ce-i va reda neștearsa frumusețe, cînd va accepta ceea ce îi apărea ca șansa unui nou început (în această tranziție o surprinde filmul) — trecutul nu se va grăbi, totuși, să dispară, recidivînd în alternanțe dintre teama de proaspete primejdii și năzuința realizării sale omenești.

Dramaticele avataruri ale Herminei Grödl ne-au amintit, prin jocul firesc al interferențelor memoriei, de un alt personaj feminin, cu care împrejurările au înrudit-o: Micòl, principala eroină a celebrului roman italian „Grădinile Finzi-Contini", de Giorgio Bassani. Născută într-o familie evreiască din Ferrara — căreia posesiunea unei latifundii i-a înlesnit preocupări și cariere intelectuale, și pentru care descendența națională s-a identificat mult timp doar cu respectarea rituală a unor tradiții — Micòl va pieri într-un lagăr hitlerist. Ea va rămîne, însă, mereu, martorul viu al perioadei care a premers marelui masacru, al seismelor trăite de mediul său social și familial sub imperiul legilor rasiale, pînă la plecarea pe drumul fără întoarcere.

Coincizînd în final, evoluțiile caselor Grödl și Finzi-Contini prezintă — pe plan istoric și spiritual — numeroase similitudini. Bogați și puternici, străbunicii Herminei au vrut să uite obîrșia lor evreiască și au părăsit religia înaintașilor. Luxoasa lor vilă, încărcată cu mobilă prețioasă, cu obiecte de artă și cărți, trebuia să simbolizeze impetuozitatea ascensiunii astfel plătite. Familia Finzi-Contini nu a făcut un asemenea pas, dar, îndată după ieșirea, în secolul trecut, din ghetoul ferrarez, a manifestat, o dată cu un rodnic spirit întreprinzător, și o „vocație a solitudinii". Era, aceasta, o reacție complexată după înghesuiala și promiscuitatea în care trăiseră pînă atunci sau expresia unei înfumurări nobiliare? Fapt este că s-au instalat departe de populația evreiască, pe aristocraticul bulevard Ercole I d'Este, într-un vechi edificiu, transformat ulterior în stil neogotic, pe care îl înconjura un parc imens, cu arbori bătrîni. Era un domeniu închis, pe poarta căruia mai nimeni nu putea intra. Chiar și morții lor se odihneau într-un cavou care îi separa de restul cimitirului evreiesc. Au ajuns, în această tendință de însingurare, pînă la restaurarea sinagogii pentru uz propriu. Din aceeași oroare față de amestecul cu ceilalți, copiii ultimei generații — Micòl și Alberto — și-au făcut, pînă la universitate, studiile în particular.

Paradoxal, viciul acesta, al singurătății, disprețului și aroganței, își găsește un climat propice în vremurile calme sau măcar pulverizează gustul morbid al izolării. Este, pentru unii, și momentul revizuirilor și al echilibrărilor, al închiderii unor paranteze, chiar dacă îi amenință grave riscuri. Înfruntînd urgia nazistă, bunicul Herminei Grödl „s-a întors — cum spunea ea — la înțelepciunea strămoșilor noștri abandonați de părinții lui, care din asemenea întîmplări se născuse". Iar naratorul completează: „...om în vîrstă de aproape optzeci de ani, cînd au început persecuțiile, deși era născut creștin, ca să-și încerce destinul își puse pe piept steaua galbenă a strămoșilor săi. A fost ridicat împreună cu ceilalți, din ghetoul unde se retrăsese cu ai săi"...

„Tribul Finzi-Continiu străbate, de asemenea, un reviriment, atunci cînd regimul mussolinian introduce în Italia discriminările antisemite. Vasta lor grădină, cu terenul de tenis și aleile de promenadă, locuința și biblioteca lor își ridică barierele pentru tovarășii de generație ai lui Micòl și Alberto, excluși din viața publică. Familia, în întregimea ei, își reocupă locurile în sinagoga comunității. Profesorul Ermano Finzi-Contini îl invită pe povestitor în „cabinetul său faustian" pentru a-i dărui cele două lucrări tipărite în tinerețe de el, ambele cu teme evreiești. Micòl este aceea care explică totul: „Ce vrei... acum sîntem toți îmbarcați pe aceeași corabie. Să te mai apuci să faci, în situația în care ne aflăm, tot felul de distincții, ar fi pur și simplu ridicol". Știa că nici călăii nu vor face vreo distincție, presimțea finalul: „...deportați în Germania, în toamna lui '43, cine știe dacă au un mormînt"...

Tocmai pentru că intuia deznodămîntul, Micòl, în plină tinerețe, încerca gestul cel mai opus tinereții: să tragă o perdea opacă în fața viitorului. Ea, ca și cei din jurul ei, mergea „înainte, cu capul întors mereu înapoi". Prefera „trecutul, dulcele, dragul, piosul trecut". Dar acestea — scrie Giorgio Bassani — „nu erau decît cuvinte, veșnicele cuvinte înșelătoare și disperate". Undeva, în zone sufletești unde nu mai îndrăznea să se avînte, pulsa, desigur, o nădejde în supraviețuire. Norocul acesta, plătit cu nesfîrșite chinuri, l-a avut Hermina Grödl, „baroana în zdrențe". Pentru ea par a fi fost rostite cuvintele unui personaj din „Grădinile Finzi-Contini": „În viață, dacă cineva vrea să înțeleagă, să înțeleagă într-adevăr cum stau lucrurile pe lumea asta, *trebuie* să moară măcar o dată. Și atunci, dacă așa e legea, mai bine să moară tînăr, cînd mai are încă timp ca să se ridice și să învie...". Ea, Hermina, a trecut prin această cumplită experiență, dar noi vîrtejuri o absorb. „Nu vreau să mai fie cum a fost" este gîndul ei esențial. A înțeles multe, însă pînă la înțelepciune mai sînt de urcat numeroase trepte...

IOSIF MIRCHIN

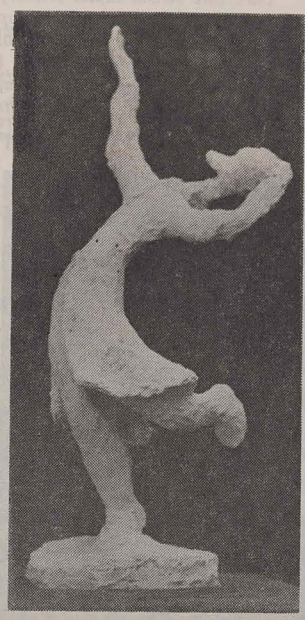

Sculptură de SIMHA SCHWARTZ

Răspunsuri la o anchetă

O vădită prezență iudaică — fie că este vorba de tematică, fie că sînt în cauză personaje — s-a afirmat tot mai mult în creația artistică franceză din ultimii ani, sublinia recent o publicație pariziană. Ce reflectă acest fenomen? Este el oare un „val" sau o modă trecătoare ca atîtea altele sau dezvăluie o stare de spirit mai profundă? Sînt întrebări care au format obiectul unei anchete care a prilejuit cîteva luări de poziție ce merită reținute.

Problematica evreiască, socotește poetul Charles Dobzynski, este atît de complexă încît ar fi greu să se creadă că ea poate constitui o „modă" sau un „val". Marea varietate a formelor artistice sub care apare reprezintă o dovadă că este vorba de un fenomen mai adînc ancorat în viață, un fenomen de durată. După poetul Dobzynski s-ar putea spune că este consecința unui fenomen de „recrudescență a iudaicității" la populația evreiască din Franța, fenomen care se reflectă în artă chiar dacă autorii operelor respective nu sînt evrei. Ar fi și un fel de răspuns. La mai bine de trei decenii de la holocaust, rasismul și antisemitismul se fac din nou simțite. Factori de disoluție, de divizare, de alienare, rasismul și antisemitismul trebuie analizate în toate componentele și, pentru a le combate, trebuie căutate resursele și explicate sechelele pe care le lasă. Tocmai pentru că există o experiență a ceea ce a însemnat ignorarea acestora, a apărut acum, ca o reacție, afirmarea personalității evreului, atît ca evreu cît și ca francez. Și, consideră poetul, este normal ca această afirmare să-și găsească reflectarea în artă.

Pentru Patrick Girard, dezvoltarea problematicii iudaice este determinată de circumstanțe istorice. O epocă întunecată, de la care au trecut doar cîteva decenii, nu este încă de ajuns de explicată. Oamenii vor s-o cunoască. Așa se explică de ce lucrările care au o asemenea tematică au priză la public. Autorul, specialist în istorie, consideră că ar fi nerațional să se considere fenomenul ca avînd un caracter trecător. Să nu se uite, remarcă d-sa, că au fost timpuri cînd subiectul era considerat cel puțin jenant, iar ideea de a consacra un studiu universitar iudaismului, nerealizabilă. Or, remarcă Gerard, în ultimii ani se poate vorbi de o veritabilă „afirmare publică a conștiinței iudaice"; studii, teze universitare, seminare abordînd această tematică se adaugă operelor artistice. Și autorii lor nu sînt totdeauna evrei. Evident, omul nu poate trăi în uitare sau în negare. Dezamăgirile generației post-Auschwitz, care se așteptă la o eradicare a fenomenelor care au precedat holocaustul, se exprimă într-un fel și în apariția operelor de artă despre care este vorba. Spiritualitatea iudaică poate să insufle o nouă încredere în ideile de umanitate, să reprezinte o normă de viață, un sistem de autoapărare față de ceea ce este negativ.

Cam în același sens se exprimă și scriitorul Pierre Paraf, care, în plus, socotește că tematica iudaică este, în același timp, generatoare de optimism, de încredere în om. Să fim francezi, să fim oameni — scrie Paraf. Și să fim evrei, pentru a da culoare și o valoare și mai luminoasă acestei duble calități (de om și de francez — n.n.).

La rîndul său, scriitorul Robert Merle socotește că aplecarea spre tematica iudaică este un fenomen pozitiv și, totodată, progresist. După părerea sa, tendința este departe de a fi pur și simplu circumstanțială; dimpotrivă, ea se va accentua. Evreul din Diaspora a învățat să se cunoască și a învățat, totodată, să se opună persecuțiilor. Afirmarea personalității sale se impune atenției și reflexul acesteia sînt lucrările artistice cu problematică iudaică.

Dezbaterea nu este închisă. Dar, din luările de poziție de pînă acum se pare că se desprinde o concluzie generală pe care profesorul Haim Vidal Sephiha o concretizează astfel: este o problemă de conștiință, un răspuns la căutarea identității, o voință de reîntoarcere la sursele spirituale, pentru a le înțelege mai bine... Acest teren al cercetării permanente a identității noastre este fermentul multiplelor opere artistice.

S. GALERIU

35 DE LAUREAȚI

Filarmonica „George Enescu" a organizat un ciclu de concerte camerale extraordinare sub genericul „Talente românești pe meridianele lumii", susținute de tineri laureați ai concursurilor internaționale. 35 de laureați în 21 de concursuri internaționale, 30 de premii, dintre care 5 premii I (numeroase premii doi — acolo unde nu s-a acordat marele premiu) au situat, în 1976, pe tinerii participanți români pe locul al patrulea în lume în privința cuceririi unor trofee muzicale, relata muzicologul Petre Codreanu, prefațînd concertele respective.

FLOTILĂ ÎN MINIATURĂ

În locuința marinarului Anghel Ciobanu din Constanța se poate admira o adevărată „flotilă în miniatură", alcătuită din machete de nave pe care le confecționează în orele libere. Pot fi recunoscute pescadorul „Pasărea furtunii", canoniera „Năluca", remorcherul „Peleș" pînzarul moldovenesc „Bourul", caravela „Santa Maria"... Alte machete prezintă corabia „Mariță", canoniera „România", șalupa „Rîndunica". O parte din lucrările lui Anghel Ciobanu pot fi văzute în sălile Muzeului marinei române.

2 000 DE PRODUSE NOI

Industria constructoare de mașini a înscris anul acesta în nomenclatorul de fabricație 2 000 de produse noi sau modernizate. În marea majoritate, toate produsele sînt rodul concepției proprii a specialiștilor români.

Întreprinderile din această ramură au asimilat în decursul anului, printre altele, instalația de foraj marin, mașini unelte de mare productivitate ca strungurile carusel și frezele din familia de 2 000 mm, noi tipuri de cazane de aburi, care folosesc drept combustibil lignitul, cabluri electrice de 20 kw izolate cu mase plastice, autotrenuri frigorifer, tipuri perfecționate de războaie de țesut.

SFINXUL DE LA PIETRENI

În timp ce se aflau cu tractoarele la arat, doi mecanizatori de la I.A.S. Pietreni (Constanța) au descoperit, scoase de brăzdarul plugului, o piatră de aproximativ 1 m. lungime. Prin forma ei, piatra le-a sugerat imediat imaginea unui animal cu labele din față întinse într-o poziție de odihnă.

Unii din specialiștii sosiți la fața locului au susținut că este vorba de un idol cioplit în piatră de oameni din vremuri de demult. Alții consideră că este un fantastic și desăvîrșit capriciu al naturii. Obiectul descoperit continuă să fie cercetat de specialiști. Deocamdată se află expus pe un soclu metalic la sediul I.A.S. Pietreni, localnicii denumindu-l „Sfinxul de la Pietreni".

NOUA-SULIȚĂ DIN PERU

Pe la începutul veacului, pe harta îndepărtatului stat Peru figura o localitate căreia locuitorii ei îi spuneau Nuevo Sulitsa. *Denumirea nu era altceva decît o transpunere ce evoca vechiul tîrg din Moldova—Suliță, de pe meleagurile Botoșanilor. Cum a ajuns această denumire românească tocmai în ținuturile îndepărtate latino-americane? Un grup de evrei care au emigrat cam în urmă cu un secol, în nostalgia lor pentru locurile natale, au dat așezării în care s-au stabilit numele tîrgului din care proveneau cîțiva dintre ei. Cu toate că acolo nu mai sînt de mult evrei, oamenii continuă să-și amintească și azi de vechea denumire.*

Acești emigranți, sosiți împreună cu alte grupuri provenind din răsăritul Europei, au găsit în Peru o colectivitate evreiască relativ bine închegată. Începuturile așezării evreilor în această țară datează de secole. Există documente de la începutul perioadei coloniale care vorbesc despre procese inchizitoriale desfășurate aici în anul 1570. Ocupîndu-se de colonizarea Amazoniei peruane, regiune care a atras atenția asupra ei ca urmare a existenței arborelui de cauciuc, Prof. Iaacov Hasson de la Universitatea din Lima s-a referit și el la începuturile vieții evreiești din Peru.

Se știe că în mai toate teritoriile pe care au pus piciorul conchistadorii spanioli au luat ființă, după aceea și așezări evreiești. Persecuțiile religioase, expulzările, dorința de a găsi un refugiu cît mai departe de metropola inospitoare, au făcut ca ochii multora să se îndrepte spre teritoriile de peste Ocean. Așa au apărut evreii și în Peru. Unii dintre ei, împreună cu alți exploratori, au pornit să descopere zone mai primitoare, dar puțini au fost cei care s-au ales cu ceva de pe urma anevoioasei încercări. Doar în unele cimitire îndepărtate cîte o lespede funerară amintește trecerea lor. Astfel pot fi descifrate nume ca Benzaquen, Levi, Abenzur, Israel sau cîte un citat biblic, ori cîteva litere ebraice disparate.

Comunitatea din Peru, ca instituție, are o vechime de un secol. Deși nu prea numeroasă — obștea evreiască numără cam 5 300 de membri, grupați aproape în totalitate la Lima — activitatea ei este variată. Există așezăminte de cult, cultură și asistență socială bine închegate. Baza organizării o reprezintă cele trei comunități: sefardă, cea mai veche, askenază, cea mai numeroasă și „1870", alemană. La Lima sînt în funcțiune 6 sinagogi, toate cu un minian *zilnic. Fiecare comunitate are rabinul ei. Conducătorul spiritual al comunității askenaze este șef rabin al întregii colectivități. Între cele trei comunități există o colaborare strînsă în cadrul unei asociații — „La Association de Sociedades Israelitas del Peru", în care, de altfel, sînt reprezentate și conducerile celorlalte organizații evreiești.*

Viața culturală se desfășoară sub egida asociației „Hebraica" care dispune de un club și o sală de lectură. Apar și cîteva publicații periodice. Unul din cele mai prestigioase așezăminte îl reprezintă Colegiul ebraic „Leon Pinelo", recunoscut oficial. În afara programei analitice generale sînt prevăzute studii iudaice: religie, Biblie, istoria evreilor. Nu de mult colegiul și-a sărbătorit cea de-a 25-a aniversare; numărul cursanților a depășit 1 000.

Denumirea Nuevo Sulitsa *de care am amintit la început este o mărturie că și evrei originari din România au pus o piatră la temelia comunității din Peru.*

CENTENAR

O ceremonie neobișnuită a avut loc la sinagoga spaniolă și portugheză din Londra: aniversarea centenarului creerii filialei din cartierul londonez Lothbourg a lui Westminsteer Bank. Avînd în vedere că fondatorii filialei au fost, în cea mai mare parte, membri ai congregației sinagogale respective, ceremonia aniversară s-a oficiat atît la sinagogă cît și la sediul central al băncii.

meridiane

Comunități cu și fără istorie

La Manchester a apărut o carte interesantă privind istoricul obștei evreiești din oraș. Autorul, Bill Williams, velș romano-catolic, arată că a socotit ca o îndatorire să cerceteze și să facă cunoscută evoluția unui grup uman care a contribuit la ridicarea centrului industrial pe care-l constituie în prezent Manchesterul.

Într-adevăr, pe la mijlocul secolului XVIII, Manchester era o localitate relativ sărăcă și cu o capacitate restrînsă de absorbție. Emigranții evrei, alungați de persecuție și mizerie de la locurile lor de baștină, se abăteau rar pe aici, și atunci cînd o făceau, era doar pentru o escală, continuîndu-și drumul spre Liverpool, unde existau mai multe șanse să găsească de lucru. Totuși s-au găsit cîțiva care au rămas, căci, pe la 1780, frații Iacob și Nathan Lemon au venit de la Liverpool spre a întemeia la Manchester o sinagogă. Este, poate, prea pretențioasă denumirea pentru lăcașul de rugăciune adăpostit într-o mansardă, pe Garden Street, „o stradă sărăcăcioasă, cu case vechi cu aspect dezolant" — cum o descrie Bill Williams. Prima mărturie privind prezența și activitatea evreilor aici o reprezintă registrul comercial al orașului, din anul 1794, în care sînt înregistrați 11 „întreprinzători" evrei: un optician, un legător de cărți, doi negustori de mărunțișuri, doi ceasornicari, un perier, un lucrător de bijuterii, un umbrelar, un confecționar de perne și un negustor de produse din bumbac. Din același an, 1794, datează și primul cimitir evreiesc din oraș, iar în 1804 s-a înființat și prima organizație evreiască de binefacere.

...În 1830, Manchester prezenta o cu totul altă înfățișare. După înfrîngerea lui Napoleon, orașul a intrat într-un proces de transformare, devenind un centru industrial în plină ascensiune. Aceasta a atras aici meseriași, comercianți și intelectuali din Anglia și de peste hotarele ei. Societatea evreiască s-a transformat și ea. Urmașii primilor veniți, ba chiar și grupuri de evrei din Europa centrală participau la activitatea economică și socială. Mai exista micul lăcaș de rugăciune de pe Garden Street, dar în același timp fusese ridicată o sinagogă impunătoare pe Halliwell Street. În același timp, exista însă și o pătură de oameni săraci, imigranți din țările Europei răsăritene, mici meseriași, necunoscînd limba. Aceștia îngroșau masa muncitorilor industriali, angajîndu-se în special în industria confecțiilor, ramură economică în care Manchester va ocupa un loc principal în Anglia. Cam în epoca respectivă, mai precis în anul 1840, s-a semnalat o vie dispută în cadrul comunității între adepții ortodoxismului și ai așa-numitului reformism. Disputa s-a ascuțit și a durat cîțiva ani; doar autoritatea eruditului rabin S. Schiller-Szinessy a reușit să o potolească pentru o vreme. Totuși, prin 1856 a luat ființă prima congregație reformistă și doi ani mai tîrziu sinagoga de pe Cheetham Hill — „Sinagoga Mare" — care există și astăzi. Aceste „divergențe de familie" — cum le califică autorul cărții citate — n-au împiedicat consolidarea comunității. În 1842 a luat ființă și prima școală, prima organizație de binefacere și, ulterior, alte așezăminte de cult și cultural-sociale. În perioada 1870—1914, perioadă critică pentru evreii din țările răsăritene, s-a semnalat la Manchester cel mai mare aflux de imigranți. Orașul îi primea, pentru că industria avea nevoie de mînă de lucru.

...În Manchester de astăzi trăiesc peste 30 000 de evrei. Orașul-satelit Saliford și cartierele Prestwich Whitefield și Cheshire au congregații distincte. Consiliului evreilor din Manchester și Saliford îi sînt afiliate 68 de sinagogi și organizații. O obște de „oameni întreprinzători și instruiți" — cum îi apreciază autorul lucrării „Progresul evreilor din Manchester", și a căror istorie, subliniază el, merită să fie cunoscută.

*

Rabinul Malcom Wiesman are altă preocupare: comunitățile mici din îndepărtate orașe și sate britanice. Personal se ocupă de viața spirituală a 50 de asemenea obști, cu număr restrîns de membri, grupînd — în total — 4 000 de suflete.

Cea mai nordică dintre comunitățile pe care le obșlăduiește rabinul Wiesman se afla la Aberdeen în Scoția, una dintre cele mai vechi din Anglia: a depășit două secole de existență. Aberdeen este singura din cele 50 cu oarecari perspective. În ultimii ani, numărul membrilor ei a crescut, datorită sosirii în regiune a muncitorilor și tehnicienilor angajați la exploatarea petrolului din Marea Nordului, printre aceștia aflîndu-se și cîțiva evrei.

Tot peste două secole are și mica obște din Cheltenham și cea din Exester. În această din urmă localitate există o sinagogă, întemeiată în anul 1790. Mai greu este de stabilit vechimea unei comunități, ca cea de la Zelah, de exemplu. Acolo trăiesc doar cinci familii evreiești. Ele nu pot întruni nici măcar un minian. La fel și la Peterborough, deși obștea aceasta dispune de un lăcaș de rugăciune ridicat în 1950. Serviciile religioase se desfășoară cu regularitate numai vineri seara, dimineața fiind greu, chiar în zile de Șabat, să se întrunească un minian. Asemenea comunități se mai găsesc la Grinstead, Hustings, Chelmsford etc. Cele care se află în vecinătatea unui oraș mare sînt ajutate de obștile respective. Mai complicată este situația celor izolate. De acestea, de nevoile lor spirituale, se ocupă, în mod special, rabinul Malcom Weisman. Pentru a păstra legătura între obștile mici, d-sa editează și o publicație, bi-anuală, o punte între cele 50 de comunități.

Unde a fost ieșiva lui Ibn Ezra...

O obișnuită operație de refacere a pavajului din curtea Palatului de justiție din Rouen (Franța) este la originea unei descoperiri arheologice care, deși încă neelucidată complet, este de pe acum socotită de mare importanță pentru cunoașterea culturii iudaice din perioada evului mediu.

În august anul trecut, lucrătorii care efectuau excavațiile au dat peste un zid de piatră subteran. Sesizate, serviciile arheologice au pleschis aici un șantier care le-a trezit un interes deosebit. Cu atenție și migală a fost degajat un edificiu relativ mare — 14 metri lungime, 9 m. lățime, 4 m. adîncime; lipsește un singur zid care urmează să fie degajat ulterior. Vestigiile unui turnuleț, cîteva coloane — din care una frumos ornamentată cu motive tipice pentru sinagogile medievale — mai multe inscripții ebraice, cîteva vase de lut, printre care un sfeșnic reprezintă suficiente și concludente mărturii că este vorba de o veche instituție evreiască de cult.

Dealtfel, amplasamentul palatului de justiție și străzile înconjurătoare constituiau în evul mediu cartierul evreiesc. Strada cea mai lungă poartă și în prezent denumirea Rue-au-Juifs. Aici s-a așezat, în perioada în care ocupația romană s-a instaurat pe malurile Senei, o obște evreiască relativ numeroasă. Dezvoltarea ei este atestată și de faptul că în oraș și în regiune, au fost recenzate 37 de locuri purtînd denumiri care confirmă prezența populației evreiești cu secole în urmă. Despre centrul cultural rouenez se pomenește adesea în literatura rabinică, făcîndu-se referire la școala talmudică de la Rodom, derivînd de la latinescul Rothomus sau Rodomus.

Profesorul de ebraică și de istorie a civilizației iudeo-arabă de la Universitatea din Chicago, Norman Golb — care a scris o lucrare intitulată „Istoria și cultura evreilor din Rouen în evul mediu" și care a venit special să cerceteze șantierul arheologic — și-a exprimat părerea că aici s-a aflat renumita academie de studii iudaice din evul mediu. Printre maeștrii care au predat la această academie, exegeți eruditi, se citează numele principalilor comentatori ai Talmudului (Baalei Hatosafot) ca, de exemplu, cei doi nepoți ai lui Rași, Rahbam (rabi Șmuel ben Meier) și Rabenu Tam (Iacov), ca și multilateralul Abraham ibn Ezra, nu numai talmudist ci și poet de seamă. Profesorul Golb consideră, deci, că vestigiile arheologice sînt rămășițele acestei academii construită prin anul 1090 și care și-a păstrat renumele pînă la decretul de expulzare din 1307.

Încă în 1891, secretarul Comisiei departamentale a antichităților sublinia, într-un raport adresat forurilor superioare, că la demolarea unei case de pe Rue-au-Juifs s-a scos la iveală o construcție subterană „din materiale trainice, luminată la mijloc printr-o ferestruică zăbrelită" și care a servit, după părerea sa, drept sinagogă, regretînd că „n-au fost înregistrate dimensiunile exacte ale acestei descoperiri". Dar, pe un vechi plan al orașului se afla însemnată prezența în acest loc a unei sinagogi. Faptul că și recenta descoperire este în subteran se explică prin aceea că, la vremea respectivă, exista o dispoziție prin care se interzicea ca locuințele evreilor să fie mai înalte decît cele ale creștinilor. Ca atare, cînd era necesar să se ridice o clădire mai înaltă, se lucra mai mult în subsol.

Revenind la șantierul din curtea Palatului de justiție, se menționează că nu toți cercetătorii acceptă ipoteza profesorului Norman Golb. Dar toți sînt de acord că este vorba de un așezămînt evreiesc de cult. Nedumerire provoacă, pe de o parte lipsa de ferestre la ziduri degajate, pe de altă parte ornamentația acestor ziduri. Este cunoscut că în epoca medievală sinagogile aveau, în general, un aspect exterior sobru, fără nici un fel de ornament. Lipsa ferestrelor este explicată de profesorul Golb prin faptul că partea degajată ar reprezenta anexa inferioară, dedicată studiului, încăperea unde s-ar fi aflat biblioteca sau depozitul de manuscrise. Ipoteza sa se bazează pe faptul că pe acea vreme bibliotecile mănăstirilor erau construite fără ferestre. Ar fi de presupus că sistemul a fost preluat și de centrul de cultură iudaică din Rouen. Obștea de aici se bucura pe atunci de oarecare prosperitate și renumele de care se bucura academia ei atrăgea învățați din diverse locuri ale lumii, astfel că nu se poate ca aceasta să nu fi dispus de manuscrise sau alte lucrări de mare interes.

„Clos-aux-Juifs", cum i se spune cartierului, este de multe secole evreiesc doar cu numele. Pe la 1499, cînd s-au pus pe acest loc fundațiile Palatului de justiție, aici era de mult pustiu. Rabinul Elie Martiano, șeful spiritual al comunității roueneze, care urmărește cu atenție evoluția lucrărilor de pe șantierul arheologic, speră că, după ce locul va fi degajat, edificiul descoperit va fi transformat într-un monument arheologic care va atrage pe cei ce vor să ia contact cu vestigiile unei obști evreiești cu o vechime de aproape un mileniu.

RECORD

Un interesant record în materie de tradiție religioasă a fost înregistrat la ultima sărbătoare de Simhat Tora. Dl. Sam Korentyre a fost „Hasan Tora" la Belfast (se știe că astfel se intitulează enoriașul căruia i se încredințează cinstea de a citi ultimul capitol al Torei). În același timp, peste ocean, la Toronto, fiul său, dr. Harold Korentyre a îndeplinit același ritual la Templul Sinai din orașul canadian. Fiul acestuia și nepotul primului, a fost „Hasan Bereșit" (adică a avut cinstea de a citi primul capitol, reluînd ciclul citirii Torei).

CARNET

DUPA AUSCHWITZ

— *Pe antebraţ purtaţi tatuat un număr: A-10952. Vă cer iertare, doamnă Rosalia Grünfeld, pentru dureroasele aduceri aminte la care vă obligă convorbirea noastră, deşi intenţia mea este să aflu ce s-a întîmplat cu dv. după Auschwitz...*

— *Ziua de 8 mai 1945 ne-a găsit, pe sora mea, atunci de 16 ani, şi pe mine în lagărul Weiswaser, lîngă Praga. Sub presiunea frontului ce se apropia, hitleriştii ne-au transportat, un lot de deţinuţi, în vagoane descoperite, aşa că mulţi au îngheţat pe drum. Sora mea şi cu mine am avut zile şi am scăpat cu viaţa. Părinţii şi doi fraţi au rămas acolo. Pentru ei nu a fost un după Auschwitz...*

— *Incotro v-aţi îndreptat după eliberare?*

— *Acasă. Acesta a fost primul şi unicul nostru gînd. Dar a trebuit mai întîi să treacă un timp. Prea eram vlăguite de puteri, nişte schelete înfricoşătoare la înfăţişare... Dealtfel, tocmai în această perioadă mortalitatea în lagăr crescuse brusc, ca o amară ironie a destinului.*

— *Şi cum aţi ajuns acasă?*

— *De la Weiswaser am făcut pe jos drumul pînă în Polonia. Două fete, singure pe lume, pe drumurile răscolite de marele cataclism, pierdute în puhoiul omenesc ce căuta cu desperare să reintre pe făgaşul firesc al vieţii. De ce ne-am îndreptat spre Polonia? Nu ştiu, m-am gîndit de multe ori la asta de-a lungul anilor... Poate ne-am lăsat duse de şuvoi, poate în mod inconştient ne călăuzea paşii într-acolo speranţa că vom regăsi pe unii dintre ai noştri. Deşi era o speranţă absurdă, căci încă la sosirea la Auschwitz Mengele făcuse selecţia: sora-mea şi cu mine la dreapta, părinţii şi ceilalţi la stînga. Iar în lagăr toată lumea ştia că pentru aceştia drumul ducea de-a dreptul la crematoriu.*

— *Doamnă Grünfeld, vă rog din nou să-mi iertaţi cruzimea întrebării, dar consider că lumea trebuie să ştie şi dv. aveţi datoria să spuneţi totul amănunţit: Ce înţelegeţi prin ceilalţi?*

— *Prin ceilalţi îi înţeleg pe părinţii mei. Tata, care avea 52 de ani, mama, 44 de ani, doi fraţi, dintre care unul abia împlinise 13 ani. Îi înţeleg apoi pe fraţii tatii. Au fost zece fraţi, dintre care numai unul s-a întors. Şi-i înţeleg pe fraţii mamei mele. Au fost şase şi nici unul nu a supraviţuit. Atunci nu eram decît două, soră-mea şi cu mine. Din toată familia noastră, atît de numeroasă, numai noi două...*

— *Vă rog să ne povestiţi ce s-a întîmplat mai departe.*

— *Un tren românesc ne-a dus la Oradea şi de acolo la Satu Mare. De la Satu Mare nu ne-a fost greu să ajungem în comuna natală, satul Certeza din ţara Oaşului. Căci de acolo sîntem. La Certeza ne-am născut şi am trăit pînă la sfîrşitul lui mai 1944, cînd am fost ridicaţi de jandarmii hortişti şi duşi în deportare.*

— *Dar părinţii dv.?*

— *Părinţii mei s-au născut şi ei la Certeza, de asemeni bunicii.*

— *Ce ocupaţie avea tata?*

— *Tata era plugar, lucra pămîntul pe care înaintea sa îl muncise bunicul. Majoritatea celor 32 de familii evreieşti din comună erau plugari din tată-n fiu.*

— *Şi ce aţi făcut cînd v-aţi văzut din nou la Certeza?*

— *Ne-am îndreptat spre casa părintească. Era pustie, uşile lipsă, geamurile sparte... Ne-am înjghebat culcuşul într-o odaie. Oamenii din sat ne-au venit în ajutor. Unul ne-a dat fasole, altul cartofi. Pîine nu prea se găsea pe atunci, o duceau greu oamenii. Dar oaşenii sînt inimoşi de felul lor. Şi în primăvara lui 44, cînd locuitorii evrei fuseseră îngrămădiţi în sinagoga din comună, oaşenii se strecurau la gard şi profitînd de neatenţia jandarmilor cu pană de cocoş, ne aruncau o bucată de pîine sau o sticlă de apă. Fără acest ajutor mulţi ar fi murit din primele zile, mai ales dintre bătrîni şi copii.*

— *Ce aţi făcut mai departe? Căci, nu-i aşa, trebuia să trăiţi, să vă întreţineţi singure...*

— *Am lucrat pămîntul. Sătenii ne-au ajutat şi în această privinţă. În 1948 m-am măritat cu Emanuel Grünfeld. Căci de acasă mă numesc Lazar.*

— *Ce ocupaţie are soţul?*

— *Tehnician de subteran la mina Ilba.*

— *A fost şi el la Auschwitz?*

— *El a fost în alt lagăr. Se afla într-un detaşament de muncă obligatorie cînd ai săi au fost deportaţi. Părinţii şi fraţii săi au pierit la Auschwitz. Erau din Copalnic-Mănăştur, o comună la 36 km. de Baia Mare.*

— *Aveţi copii, doamnă Grünfeld?*

— *Doi băieţi. Cel mare, Liviu, are 26 de ani şi e medic la Iacobeni, în judeţul Suceava. Celălalt, Adrian, e student în anul patru la Facultatea de medicină din Cluj-Napoca.*

— *Ce urmări au avut anii de lagăr asupra sănătăţii dv.?*

— *Ani de-a rîndul făceam crize comiţiale. Am fost consultată de mulţi medici, mi s-au prescris tot felul de tratamente, dar fără rezultat. Mai mult, crizele deveneau mai frecvente. Pînă acum cîţiva ani, cînd am fost supusă unei intervenţii chirurgicale la creier. Din cauza bătăilor pe care le-am suportat, se formase un cheag de sînge, care era sursa turburărilor.*

— *Şi soţul dv.?*

— *La eliberare soţul meu cîntărea 46 de kg. şi era suferind de tuberculoză. Dar el are o constituţie robustă şi s-a restabilit relativ uşor. Acum e sănătos şi cu putere de muncă.*

— *Se întîmplă să aveţi coşmaruri despre cele trăite la Auschwitz?*

— *În special mă obsedează o întîmplare din lagărul Weiswaser. Lucram acolo 500 de deţinute într-o fabrică militară. Într-una din zile una dintre deţinute a fost trîntită la pămînt dintr-o lovitură de un SS-ist, care continua s-o lovească cu bravaşa. Fiecare lovitură îi sfîşia o altă parte a trupului şi sîngele curgea şuvoi din biata faţă. Era iarna, zăpadă, şi pe fondul alb sîngele se prelingea ca o pată tot mai întinsă. Era ceva insuportabil. Noi, deţinutele, eram aliniate în front, şi plîngeam toate fără glas. Zăpada înroşită de sînge o mai văd şi azi deseori în coşmarul nopţii.*

— *Ce s-a întîmplat cu sora dv.?*

— *S-a măritat şi trăieşte cu familia ei în Israel. Ei i-a fost dat să treacă printr-o împrejurare ieşită din comun, anume după mulţi ani să regăsească pe unul din fraţii noştri, pe care-l crezuserăm mort la Auschwitz.*

VICTOR RUSU

Comemorarea martirilor pogromului legionar din 1941

Cu pietate obştea îşi aminteşte de martirii ei, de cei 120 de bărbaţi, femei şi copii căzuţi Al Kiduş Haşem în zilele şi nopţile de groază ale pogromului legionar din ianuarie 1941. În seara zilei de 12 ianuarie 1977 la Templul coral din Bucureşti a avut loc un serviciu divin şi ceremonia de comemorare. Printre cei prezenţi se aflau rudele victimelor, cărora scurgerea timpului nu le-a adus nici uitare, nici alinare.

Serviciul divin a fost oficiat de d-nii prim-cantori V. Harnik şi A. Jucovschi, acompaniaţi de corul templului dirijat de d. A. Schwartz.

Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Mosen a rostit o impresionantă predică. Evocînd acele zile şi nopţi însingerate din ianuarie 1941, a arătat că pogromul legionar este doar un capitol din istoria teribilă a holocaustului, care a costat viaţa a 6 milioane de evrei. Primele victime ale fascismului au fost pretutindeni evrei, dar focul distrugerii şi al morţii s-a extins curînd, cuprinzînd întregul continent al Europei. În cronica suferinţelor ţării, după ianuarie a urmat iunie 1941, cînd aceleaşi întunecate forţe fasciste au aruncat ţara într-un război pustiitor ,în care a pierit floarea poporului.

Amintirea sfîntă a martirilor noştri — a arătat Eminenţa Sa — ne îndeamnă să păstrăm vie lumina credinţei, tradiţiile şi instituţiile noastre, să fim mai departe buni evrei şi totodată cetăţeni demni şi loiali ai României socialiste, care a pus capăt definitiv oricărei forme de discriminare, asigurînd drepturi şi libertăţi egale tuturor cetăţenilor, fără deosebire de naţionalitate, rasă sau credinţă religioasă.

Eminenţa Sa a dat apoi citire numelor celor 120 de martiri. Intru odihna sufletului lor martirizat d. Şef rabin şi întreaga asistenţă a rostit Kadiş.

În dimineaţa zilei de 13 ianuarie a.c. a avut loc un pelerinaj la cimitirul de pe şoseaua Giurgiului, unde se află mormintele celor mai mulţi dintre victimele pogromului A fost oficiat un serviciu divin şi s-au rostit rugăciunile de El Male Rahamim şi Kadiş. Au fost de faţă: Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen, d. prim-rabin I.M. Marilus; conducătorii F.C.E. (M) şi ai Comunităţii evreilor (M) din Bucureşti; rude ale victimelor etc.

În comunităţile noastre

ORADEA

Un membru stimat al obştei noastre, d. Pinkas Jakabovits, a împlinit vîrsta de 80 de ani. Din anul 1947 d-sa se află în serviciul obştei, îndeplinind diferite funcţii rituale. Conducerea şi enoriaşii l-au sărbătorit, urîndu-i mulţi ani de viaţă împreună cu distinsa d-sale soţie.

IAŞI

Corul cursului de Talmud Tora din Dorohoi a susţinut la Iaşi un concert de cîntece religioase şi populare evreieşti Dl. dr. S. Caufman, preşedintele comunităţii ieşene, a prezentat publicului pe oaspeţi. Programul concertului a fost prezentat de d. haham Pincas Waserman.

DECESE

În perioada 26 decembrie 1976—10 ianuarie 1977, în cimitirele Comunităţii evreilor din Bucureşti au fost înhumaţi:

Berta Klinger (83 ani) Str. Miron Constantinescu 6; Alexandru Velescu (85) Intr. Ursuleţului 6; Iacobina Mărculescu (73) Căluşei 45; Adela Weiss (72) Labirint 134; Avram Fischman (77) Austrului 9; Strul Ghisibel (75) Negoi 43; Iosub Ghidale Cohn (63) Bd. Coşbuc 2; Heilpern Ida (62) Miliţiei 9; Solomon Herşcovici (81) B-dul Republicii 80; Etla Stolear (68) Lipscani 12; Mihail Segal (67) Sf. Apostoli 33; Sidie Mohr (59) Şcoala Floreasca 2; Samuel Liebovici (61) Cornul Caprei 29; Feiga Elca Iulius (76) Viitor 194; Jenny Goldenberg (73) Intr. Dr. Maximilian Popper 10; Solomon Corn (74) Lipscani 12; Iancu Segal (71) Crizantemelor 8; Leon Litman (65) Otavei 6; Lupu Seiner (75) Horei 19; David Kafrissen (76) C. A. Rosetti 43; Sima Cohn (71) Batiştei 1.

Cu adîncă durere, copiii şi întreaga familie anunţă încetarea din viaţă a bunei şi dragei noastre

BERTA KLINGER

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 22 decembrie 1976.

Requiemul va avea loc la cimitirul Filantropia, la 23 ianuarie 1977.

Cu adîncă durere, soţia, fiicele, ginerii, restul familiei, precum şi colegii anunţă încetarea din viaţă, la 11 noiembrie 1976, a aceluia ce a fost

MEILICH GRINBERG
profesor de liceu din Bîrlad

Înmormîntarea a avut loc la cimitirul evreiesc din Bîrlad în ziua de 14 noiembrie 1976.

Fie-i amintirea binecuvîntată.

Etla (Otilia), soţie, Felician (Israel) şi Armand, fii, cu familiile lor, anunţă încetarea din viaţă a scumpului şi neuitatului lor soţ, tată şi bunic.

VIGDER HEINRIC (Hary)
născut în Roman — 76 ani

Amintirea sufletului său cald şi omenos va rămîne veşnic în inimile noastre.

Înhumarea a avut loc în ziua de 27 decembrie 1976, la cimitirul evreiesc din Bacău.

Cu nemărginită durere, Lilly Schifter, fiică, Solomon şi Rubin, fii, Georgeta şi Strumingher, Marie-Paula, Ariela, Nurit, Şoşana, nurori, nepoţii: Roth şi Puiu Zwi şi Sima Milştain, anunţă că la 5 ianuarie 1977 s-a stins din viaţă la Tiberias scumpa lor mamă, bunică şi străbunică.

RAŞELA MILŞTAIN
din Ştefăneşti-Botoşani
în vîrstă de 74 de ani

Nu o vom uita niciodată.

Ilona, Carmen, Monica, soţie şi fiice (Israel), dr. Moise Epstein (Reşiţa), Clara Gelbendorf şi Fany Harary (Israel), frate şi surori, Solomon Israel, Surica Klempfner (Israel), Benny, Dave, Max Epstein, Ethel Leith (Canada), unchi şi mătuşe, împreună cu familile lor, anunţă cu durere încetarea din viaţă, la 10 decembrie 1976, a iubitului lor

NOACH EPSTEIN
în etate de 55 ani

originar din Ivişti-Tecuci şi decedat în plină putere de muncă creatoare, dăruit pînă în ultima clipă a existenţei familie sale şi societăţii.

Fie-i amintirea binecuvîntată!

Cu adîncă durere soţia şi întreaga familie anunţă pe toţi cei care l-au cunoscut şi apreciat, împlinirea a 2 ani, la 25 februarie 1977, de cînd a plecat dintre noi scumpul nostru

MARCU SVARTZVALD
Galaţi

Amintirea lui va rămîne neştearsă în inimile noastre

Cu aceiaşi nemărginită durere, Mina, soţie, Gina şi ing. Bernard Dichter, fiică şi ginere (Israel), Leopold şi Bianca, Iacob şi Nina, fii şi nurori, Roxana şi Horia, nepoţi, Lucy şi Mayer, soră şi frate, precum şi întreaga familie, anunţă că pe data de 10 ianuarie 1977 (20 Tevet 5737) s-a împlinit un an de la despărţirea de cel ce le-a fost cel mai bun şi devotat soţ, tată, socru, bunic şi frate.

MOISE — MORITZ LEIBOVICI
ceasornicar

Comemorarea a avut loc în ziua de 9 ianuarie 1977 la Templul coral şi la cimitirul din şos. Giurgiului.

ŞEDINŢA COMITETULUI DE CONDUCERE AL F.C.E.

(Urmare din pag. I-a)

nu există o asemenea evidenţă. Comitetele comunităţilor sînt chemate să activeze pe consilieri şi pe ceilalţi membri, căci numai în acest fel îşi vor putea îndeplini pe deplin misiunea. S-a preconizat, de asemenea, convocarea în viitorul cel mai apropiat a adunării generale a fiecărei comunităţi. În cadrul acestui organ statutar de cult, comitetul să prezinte o dare de seamă asupra activităţii din anul 1976 şi o informare asupra celei prevăzute în 1977.

În legătură cu sărbătorirea de Pesah 5737, s-au dat indicaţii concrete privind aprovizionarea la timp şi în cantităţi suficiente a coreligionarilor cu azimă, făină de azimă şi alte alimente rituale. De asemenea au fost discutate măsurile care să asigure buna funcţionare a celor 11 restaurante rituale, a centrelor de distribuire a azimei, precum şi măsurile privind asistenţa ce va fi acordată în vederea sărbătorii coreligionarilor bătrîni, bolnavi sau lipsiţi de familie.

La ultimul punct al ordinei de zi au fost dezbătute probleme ogranizatorice-gospodăreşti. S-au dat indicaţii precise privind evidenţa exactă a bunurilor imobile şi mobile ale Federaţiei şi comunităţilor, folosirea cu deplin simţ de răspundere a banilor şi celorlalte mijloace materiale ale obştei etc.

O atenţie deosebită s-a acordat inventarierii bunurilor culturale aflate în păstrarea comunităţilor. Eminenţa Sa dl. Şef rabin dr. Moses Rosen personal a dat indicaţii comitetelor să întocmească, cu grijă, la termenele stabilite, tabelul privind obiectele care se încadrează în nomenclatorul bunurilor culturale.

La acest punct a luat cuvîntul şi dl. director *Sorin Iulian*, care a dat o serie de explicaţii privind conţinutul Legii nr. 63/1974 şi aplicarea ei în cadrul comunităţilor.

În cadrul discuţiilor au luat cuvîntul d-nii: *Daniel Segal*, preşedintele comunităţii evreilor (M) din Bucureşti; prim-rabin *I. M. Marilus*; dr. prim-rabin dr. *Ernest Neumann* — Timişoara; *Victor Rusu*, prim-redactor al „Revistei cultului mozaic"; dr. *Simon Caufman*, preşedintele comunităţii din Iaşi; ing. *Marcu Blumenfeld*, consilier F.C.E. (M), preşedinte de secţie; dr. *Nicolae Kerteş*, preşedintele comunităţii din Cluj-Napoca; *Avram Aizerman*, preşedintele comunităţii din Bacău; *Sami Leibovici*, preşedintele comunităţii din Braşov; *Strul Moscovici*, deservent de cult al comunităţii din Botoşani; *Haim Leibovici*, preşedintele comunităţii din Brăila; *Pincu Menicovici*, şef-contabil al F.C.E. (M); dr. *Artur Maiersohn*, şeful serviciului medical Bucureşti; *Herman Iacobsohn*, Bucureşti.

Discuţiile şi lucrările şedinţei s-au desfăşurat într-o atmosferă constructivă, creatoare.

La mormîntul lui Martin Băluş ז"ל

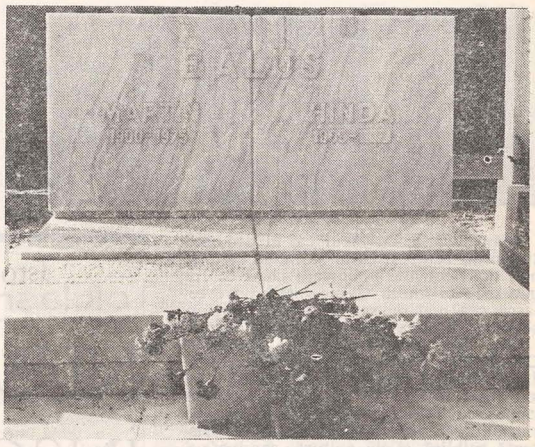

S-a împlinit recent un an de la dispariţia lui Martin Băluş, distins intelectual, fost vreme de mai multe decenii una din personalităţile conducătoare ale obştei evreieşti din România. Spre a-i cinsti memoria, rudele, prietenii şi colegii, precum şi enoriaşi ai obştei bucureştene s-au adunat în ziua de 9 ianuarie 1977 la mormîntul său din cimitirul Filantropia, la ceremonia inaugurării pietrii funerare. Au luat parte Eminenţa Sa d. Şef rabin şi d-na dr. Rosen, d. prim-rabin I. M. Marilus, precum şi ceilalţi conducători ai Federaţiei şi ai Comunităţii evreilor (M) din Bucureşti.

Serviciul divin a fost oficiat de d. primcantori W. Harnic şi A. Jucovski.

Eminenţa Sa a rostit un impresionant panegiric, evocînd figura mult regretatului dispărut, dăruirea cu care a lucrat spre binele obştei, cinstea sa desăvîrşită, dragostea de semeni şi marea sa modestie.

Ceremonia s-a încheiat prin Kadiş, rugăciunea întru slava lui Dumnezeu şi odihna sufletului celui dispărut.

Pe lespedea de marmoră albă sînt încrustate următoarele cuvinte: „MARTIN BĂLUŞ — suflet nobil şi generos, a trăit ca un bun evreu, a călăuzit comunităţile evreieşti din Bucureşti şi Fălticeni cu devotament şi abnegaţie".

Afacerea Dreyfus în imagini

Mai bine de trei sferturi de secol ne despart de „Afacerea Dreyfus" al cărei ecou a fost atît de puternic încît nici nu i se spunea decît pur şi simplu „Afacerea", ea rămînînd şi în zilele noastre ca un sinonim pentru înscenare judiciară. Poate că unii au uitat ce a însemnat „Afacerea", poate că alţii nici n-au cunoştinţă despre ce a fost vorba. Evenimentul s-a petrecut în ultimul deceniu al veacului trecut. Pe baza unor falsuri puse la cale de cercuri antisemite, s-a înscenat un proces de spionaj căpitanului evreu Alfred Dreyfus. Cu toate că el şi-a susţinut cu tărie nevinovăţia, că probele erau mai mult decît neconcludente, căpitanul a fost condamnat, degradat şi deportat pe Insula Dracului. Timp de cîţiva ani, în Franţa s-a desfăşurat o violentă polemică între dreyfusarzi şi antidreyfusarzi. Personalităţi de seamă, printre care scriitorul Emile Zola şi Georges Clemenceau, au luat apărarea căpitanului evreu, demascînd substratul şovin al condamnării sale. În cele din urmă, adevărul a fost dat la iveală. Adevăratul vinovat, un căpitan de origine nobilă, pe nume Esterhazy, pe care cercurile conducătoare din armată au căutat să-l ocrotească, s-a dovedit a fi spionul şi el şi-a recunoscut vina. Dreyfus a fost reabilitat.

Toate aceste evenimente sînt oglindite de o interesantă expoziţie comemorativă, deschisă de curînd la Galeriile „La Galcante" din Paris. D. Gerard Sylvain, colecţionar particular, a adunat cu migală piesele care dau o imagine de ansamblu atît a atmosferei în care a putut să ia naştere „Afacerea", cît şi a desfăşurării ei.

Printre primele exponate se află exemplare ale publicaţiei şovine „Pilori", care a cultivat antisemitismul în rîndurile armatei, pregătind terenul pentru declanşarea „Afacerii". Apoi, faimosul borderou (singura piesă pe baza căreia a fost acuzat Dreyfus) lîngă care sînt prezentate — spre comparaţie — scrisori ale lui Dreyfus şi Esterhazy. Ziarul „Petit Journal" îl arată pe Dreyfus pe banca acuzaţilor şi în timpul ceremoniei de degradare. Mai departe, vederi din Insula Dracului, scrisori de încurajare pe care amicii lui le-au adresat ofiţerului năpăstuit, dar care nu i-au fost înmînate decît după reabilitare. Este expus, de asemenea, ziarul „L'Aurore" din 13 ianuarie 1898, cu faimosul pamflet al lui Emile Zola „J'accuse".

In slujba culturii

D. Hoişie Ţudic, care a slujit cu devotament şi pricepere şcoala evreiască timp de peste 45 de ani, a împlinit venerabila vîrstă de 90 de ani.

Născut în comuna Neagra Şarului din judeţul Suceava, d. Ţudic şi-a terminat studiile liceale la Piatra Neamţ, devenind învăţător la şcoala Comunităţii din acest oraş. Tot aici îşi face stagiul militar în compania comandată de locotenentul Mihail Sadoveanu. Ia parte la campania din 1913, apoi luptă cu unitatea sa, în primul război mondial, pentru eliberarea Transilvaniei.

A fost director al şcolii evreieşti din Moineşti şi, mutat la Bucureşti, profesor la şcoala „Iacob şi Carolina Löbel" şi director al şcolii „Ronetti Roman".

Generaţiile de elevi cărora le-a insuflat dragostea pentru carte şi învăţătură păstrează cu recunoştinţă amintirea dascălului lor, adresîndu-i calde felicitări şi urări cu prilejul păşirii în al zecilea deceniu de viaţă. Ne asociem acestor urări.

Şaler Marius (Bacău) la ceremonia de *Bar Mitzva.*

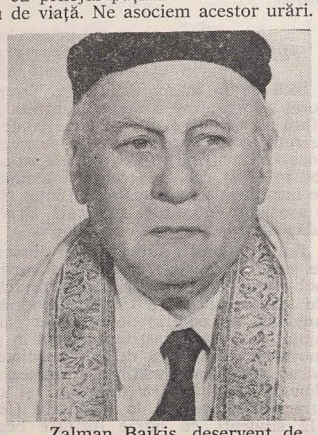

Zalman Baikis, deservent de cult al obştei din Vaslui.

Săpăturile arheologice din Ierusalim

Săpăturile care au început în anul 1968 în regiunea Muntelui Templului, sub conducerea prof. Benjamin Mazar sînt cele mai cuprinzătoare făcute cîndva pe aceste locuri. Ele sînt efectuate la apus de Zidul Plîngerii (e vorba de zidul de sprijin care a fost clădit de Herodes, în partea de vest a Templului, precum şi de acelaşi zid în partea sudică).

Datorită acestor săpături, sutele de turişti, cari vizitează aceste locuri, intră, nemijlocit în epoca lui Herodes şi în epoci mai tîrzii. Afară de echipe de specialişti, lucrează la săpături sute de voluntari, din diferite colţuri ale lumii, cari îndrăgesc antichitatea. Un teren mare stă la dispoziţia cercetătorilor.

La început săpăturile au scos la lumină vestigii din epoca bizantină, care începe cu Constantin cel Mare (sec. III al erei noastre) şi se termină cu cuceririle din sec. VII. În straturi mai profunde s-au găsit mărturii materiale despre Elia Capitolina, oraş-cazarmă construit de către romani pe ruinele Ierusalimului, în sec. II al erei noastre. Sub el, stratul cel mai captivant din epoca herodiană de la sfîrşitul sec. I înaintea erei actuale.

E clar că vestigiile diferitelor epoci nu se succed totdeauna în ordine cronologică, uneori se găsesc materiale dintr-o epocă printre dărîmăturile din a doua epocă.

Prof. Mazar, conducătorul lucrărilor, se bucură de orice descoperire, de fiecare monedă, de fiecare lampă cu ulei; dar scopul lui este de a elucida, prin aceste săpături caracterul epocilor, felul vieţii oamenilor antici. civilizaţia lor. La întocmirea planului de lucrări se ţine seama de izvoarele literare existente — cărţile lui Iosefus Flavius, Mişna şi Talmud.

Nu totul se desfăşoară după planul general. Cîteodată în unul din straturi sînt descoperite vestigii de clădiri mari şi aceasta împiedică de a se face săpături sub ele. Arheologii sînt repartizaţi fiecare pe o porţiune de teritoriu sau în funcţie de un subiect anumit, cum ar fi: obiecte de piatră, ceramică elenistă, haşmoneistă sau herodiană, materiale din epoca bizantină, monede ş.a.m.d. Doi arhitecţi se ocupă cu planurile clădirilor, specialiştii se ocupă de reconstituirea obiectelor care au o vechime de mii de ani.

Acum sînt în curs lucrări de reconstituire la ansamblul de scări care duc spre poarta de apus; aceasta este una din cele 2 porţi, care duceau spre interiorul Templului. Corpul de scări, care uimeşte prin frumuseţea şi prin mărimea sa, pare a fi cel la care se referă înţelepţii noştri: „Se povesteşte despre rabi Gamliel şi despre bătrînii timpului, cari stăteau sus pe scări pe muntele Templului..."

E limpede că lucrările de reconstituire vor ocupa un loc din ce în ce mai mare. Afară de echipa profesională şi echipa de muncitori care execută săpăturile, arheologii sînt ajutaţi de specialişti invitaţi să rezolve o problemă sau alta, cum ar fi descifrarea unei inscripţii sau altele.

E ştiut că Zidul de apus nu este zidul original de pe vremea lui Şlomo, ci a fost construit de Herodes, mulţi ani mai tîrziu. Dar. numai puţini ştiu despre existenţa peretelui din Sud, unde se concentrează acum activitatea arheologilor.

Săpăturile au demonstrat că merită a fi iniţiată acţiunea de reconstituire a epocii lui Herodes, a marilor sale edificii. Între acestea un şir de coloane de-a lungul întregului zid (280 metri). Herodes a dorit să niveleze toată suprafaţa să înalţe văile, să taie coline. În acest scop a demolat multe din construcţiile existente în regiunea oraşului lui David, înaintea lui, astfel că au rămas doar vestigii din epoca precedentă. Una din ele este cimitirul, descoperit în decursul săpăturilor, între oraşul de sus şi cel de jos. Într-unul din morminte au fost găsite obiecte din sec. VIII înaintea erei noastre, epoca regilor din Iehuda. Într-o firidă de lîngă zidul sudic, s-au descoperit alte obiecte din epoca regalităţii, ceea ce dovedeşte că aici, într-adevăr, a fost o aşezare înaintea lui Herodes.

Vestigiile scoase la iveală uimesc prin măreţia construcţiilor, prin planificări precise şi prin arhitectura neobişnuită. Încet, încet, în decursul săpăturilor, se concretizează un tablou complet al epocii: ansamblul de scări care duceau spre Templu, drumul care merge de-a lungul zidului de apus şi dedesubt, conducta de apă care şerpuieşte sub această stradă ornamente pe care nu apar chipuri de oameni sau de vieţuitoare etc.

Datorită acestor vestigii, descrierile lui Iosephus Flavius despre viaţa din Ierusalaim din acea epocă prind viaţă. În „Războiul evreilor", el notează de pildă că înainte de venirea Sîmbetei, preotul se urca în turnul de pe înălţimea muntelui Templului şi suna din şofer, pentru a proclama Şabatul. Ceremonia se repeta la terminarea Şabatului. Şi iată că în grămezile de moloz, pe strada pavată de-a lungul zidului de apus s-a descoperit o piatră mare cu inscripţia: „Către casa în care preotul sună din şofar". Fără greutate s-a făcut legătura între inscripţia aceasta şi descrierea lui Iosephus Flavius, ajungîndu-se la concluzia că piatra a căzut de pe o coloană, lîngă care preotul obişnuia să vestească Şabatul. De asemenea a fost uşor de stabilit locul de unde a căzut piatra; de aici se desfăşoară întreaga panoramă a Ierusalimului lui Herodes, care se întindea spre nord, spre sud şi spre apus, astfel că de aici, oraşul întreg putea să audă sunetul şofarului.

Iosephus Flavius vorbeşte despre porţi din zid, şi toate au fost descoperite. El vorbeşte despre coborîrea pe treptele străzii şi iată că şi ele au fost identificate. Tot Flavius descrie „sacrificarea porumbeilor" şi la săpături s-a descoperit o piatră pe care este scris în ebraică, cu scriere asiriană, cuvîntul Korban (sacrificiu), iar sub inscripţie sînt zugrăviţi porumbei.

(Continuare în pag VII-a)

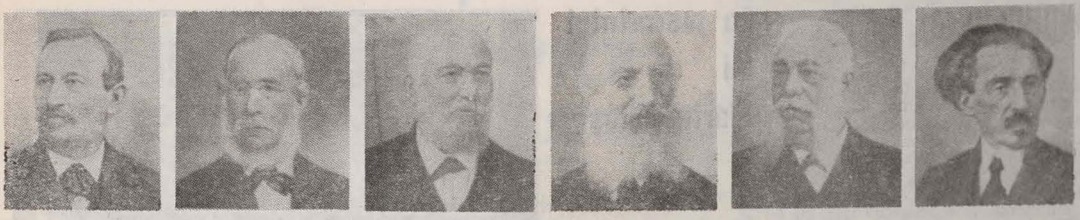

Preşedinţii Templului coral între anii 1867—1931: Melech Nathnsohn, Emanuel Rosenthal, David Gabriel, Israel Iacob Schönfeld, Filip. A. Focşăneanu, dr. Adolf Stern.
În centrul paginii: coperta Statutelor Templului coral, din 1857; act de posesiune a unui jilţ la Templul coral (1871)

Istoria Templului coral (II)

NUME ÎNSCRISE ÎN CARTEA DE AUR

Împrejurările au făcut ca, în decursul timpului, Templul coral să nu se rezume a fi doar cel mai important lăcaş de rugăciune; ci multă vreme instituţia evreiască cea mai de seamă, sediul religios, social şi cultural al evreilor din ţară.

Căci Epitropia evreilor din Bucureşti, Comunitatea cum s-ar spune, a pierdut în 1862 protecţia statului iar prin 1874 i s-a suprimat izvorul de venituri, gabela. A rămas ca Templul cel nou să-şi asume răspunderea pentru aşezămintele de asistenţă publică şi de cultură, sarcina vechei Obştii a evreilor pămînteni din Bucureşti (ai cărei conducători, de altfel, erau cam aceiaşi care dirijau Templul coral).

În acest scop, în 1876 se constitui Congregaţiunea Templului coral, rit occidental, care, pe lîngă îngrijirea nevoilor de cult, îşi extinse activitatea şi asupra învăţămîntului evreiesc. Comitetul cuprindea trei secţii: cult, instrucţiune, administraţie (inclusiv activitatea filantropică).

În urma unor acţiuni judiciare care au ajuns pînă la Înalta Curte de Casaţie, Templul cel Nou obţinu personalitatea morală şi apoi şi cea juridică. Astfel *„sanctuarul central al cultului mozaic din Capitală deveni organul tutelar al multor obştii, instituţii şi fundaţii evreieşti din cuprinsul ţării"*.

Toate acestea au fost rezultatul străduinţelor depuse de comitetele succesive ale Templului, şi mai cu seamă de o serie de preşedinţi: *Melech Nathansohn, Israel Iacob Schönfeld, Filip A. Focşăneanu, dr. Adolf Stern*... Acesta din urmă transformă Templul coral într-o adevărată Comunitate (1924) cu toate atribuţiunile respective ba chiar cu denumirea „Comunitatea Templului coral", cu scopul: a) întreţinerea serviciului divin în templu; b) înfiinţarea, întreţinerea, administrarea şi subvenţionarea aşezămintelor de cult, învăţămînt, binefacere, asistenţă şi altor instituţiuni obişnuite în comunităţile israelite. Sub conducerea dr. Adolf Stern, în special, Templul coral deveni un *„nestins focar de cultură sufletească pentru toţi evreii din România"*, aşa cum a rămas, fără întrerupere, pînă azi.

DESERVENŢI DE PRESTIGIU

În ce priveşte prima şi principala sa funcţiune, de cult, Templul coral a avut rabini de seamă: *Antoine Lévy* din Franţa (de la inaugurare, pînă în anul 1869), dr. *Leopold Rokonstein* din Zagreb (în 1871, doar cîteva săptămîni, ca urmare a decesului), dr. *Moritz* (Meier) *Beck* (din 1873 pînă în 1921), dr. *Iacob Isac Niemirower* (din 1921 pînă în 1939), dr. *Alexandru Şafran*, dr. *M. A. Halevy* (din 1940), dr. *Moses Rosen* (din 1948). Numeroase predici rostite cu prilejul unor evenimente, au fost editate de Templul coral şi răspîndite gratuit.

Şi cantorii care s-au perindat (primicantori şi cantori-secunzi), au fost, cei mai mulţi, deosebit de apreciaţi. Iată-i în succesiune: Gerson Weiss, Iosef Fried, Nathan Fuchs din Steinamanger, basul L. Pollak, Abraham Sukenik din Königsberg, Moritz Sonntag din Timişoara, Bernhardt Wladowsky, Marcus Friedrach din Esseg, Iosif Keller, Schneer Ksiondzowsky, S. M. Perlmann, Rafael Ruwinsky, Schächter, L. Morgenstern, A. Hoffmann, Ichil Feigenbaum, E. Roth, O. Kopfstück, A. Guttmann. *Gerson Weiss* şi *Rafael Ruwinsky* au rămas în amintirea enoriaşilor, ca adevărate sărbători muzicale.

Una din principalele idei de modernizare a noului templu a fost de a se introduce cor (dovadă şi numirea: Templul coral). Mici coruri se improvizaseră şi pînă atunci la unele sinagogi din Capitală, de sărbători; dar un adevărat cor, „un cor impunător", un cor permanent s-a putut asculta abia de la inaugurarea Templului din strada Sf. Vineri. De-a lungul anilor, corul a întrunit cîte cca 10 persoane mature (solişti din cei mai renumiţi) şi între 10—20 copii, elevi de la şcolile evreieşti.

Printre conducătorii de cor s-au numărat o serie de cunoscuţi muzicieni: profesorul *J. Paschill*, compozitorul *A. Levy-Ivela, L. Löw, Aron Wecker, Heinrich Feigenbaum, Isac Bein* de la Opera Română.

Pentru a imprima o ţinută aleasă, articolul 4 din regulamentul interior, Ordinea din Templu, prevedea: *„Proprietarii sau chiriaşii jeţurilor din cele patru rînduri din faţă sunt ţinuţi a se presenta la serviciul divin în zilele de sărbători, în haine negre şi pălării ţilindre şi a menţine talit-ul pe tot timpul rugăciunilor de şahrit şi musav. Vizitatorii străini sunt dispensaţi de această regulă"*.

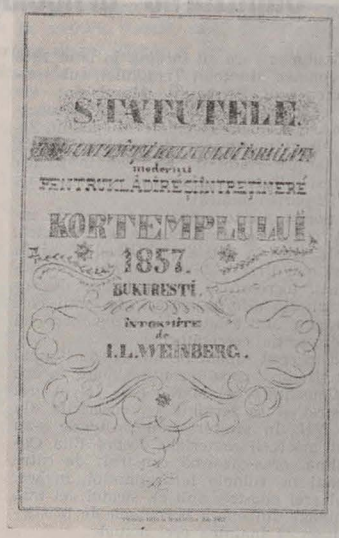
STATUTELE.
de
ÎNTRUCÂT ADRESEȘTE ÎNTREȚINERE
KORTEMPLULUI
1857.
BUKURESTI.
introdus de
I. L. WEINBERG.

UN CENTRU AL ÎNVĂŢĂMÎNTULUI

O activitate rodnică a desfăşurat Templul coral în organizarea învăţămîntului (religios dar şi laic).

Ca să putem aprecia ce a însemnat hotărîrea comitetului de a-şi asuma, de la începutul existenţei templului, răspunderea învăţămîntului amintim că în acel moment, singurele două şcoli primare evreieşti, una de băieţi şi alta de fete, *Iacob şi Carolina Löbel*, îşi închiseseră porţile. Cei avuţi îşi puteau trimite copiii la şcolile particulare; dar cei fără stare? Comitetul nu numai că repuse în funcţiune vechile şcoli dar susţinu şi deschiderea unei noi şcoli, chiar în curtea templului, *Fraternitatea-Zion*, toate trei sub direcţia rabinului dr. M. Beck. Susţinu chiar înfiinţarea altor şcoli, între care Gimnaziul evreiesc precum şi şcoala de meserii *Ciocanul*. Tot Templul coral susţinu, pe măsură ce luau fiinţă, prin daniile unor entuziaşti şi generoşi, celelalte şcoli evreieşti din Bucureşti: *Cultura, Moria, Reschith-Daath, Instrucţiunea, Progresul culturii* etc,

S-a îngrijit în mod deosebit de şcolarizarea (înainte, destul de neglijată), a fetelor, sprijinind primul institut secundar evreiesc de fete, şcoala profesională *Filip şi Raşela Focşăneanu* (completată apoi cu un gimnaziu), construind şi întreţinînd liceul de fete *Elias şi Aurelia Marcus*.

Grija pentru instrucţiunea publică era numai o parte din activitatea Templului coral.

NU NUMAI HRANA SPIRITUALĂ

De vreme ce Templul cel nou îşi însuşise rolul de ocrotitor al populaţiei evreieşti, era firesc să desfăşoare o largă operă de asistenţă socială. Au luat naştere, din iniţiativa sau cu sprijinul comitetului, din legatele făcute templului, cu destinaţie anume, o seamă de societăţi prin care Templul coral îşi exercita această funcţiune, începînd cu *Înfrăţirea-Zion* şi *Fraternitatea*. Asemenea organisme au fost create de către diferiţi conducători ai templului, fiecare cu scop precis: *Maot-Hitin*, pentru distribuirea gratuită de azime, *Mehalke-Eţim* şi *Salomon Hechter* pentru distribuirea de lemne la săraci, *Fraternitatea*, pentru ajutorarea spitalului *Caritas* şi a azilului de bătrîni *Elisabetheu*, ospătăria *Ghedale şi Malca Breyer* (unde luau masa de sărbători şi mai ales de Pesah şi soldaţii evrei din garnizoana Bucureşti).

Numeroase legate (în numerar sau imobile producătoare de venituri) au fost testate templului, pentru ajutorarea la măritiş a fetelor fără mijloace. Fondurile *Isaia şi Fany Sabetay, Aron Goldenberg, David şi Debora Gabriel, Haim şi Haia Sara Lazarovici, Löbel şi Sara Berkowitz, Isidor Feldstein, Marcus Littmann, Ernestina şi Isidor Făreanu* au

ACTU DE POSSESIUNE.

permis Templului coral să înzestreze (cunoaştem situaţia din primii săi 50 de ani) 528 de fete, la început cu cîteva 500 lei aur, apoi cu sume mai mari.

Comitetul templului a sprijinit în dese rînduri Primăria Capitalei, în opera acesteia de asistenţă socială; după cum a sprijinit sinistraţii de pe urma unor incendii (Botoşani, Tg. Neamţ, Hîrlău, Herţa, Bacău etc.); sau (peste hotare) victimele pogromurilor ţariste; sau emigranţii din 1900 şi 1902; sau cei care au pătimit în vremea răscoalelor din 1907; sau refugiaţii în primul război mondial. În timpul acelui război, Templul a pus la dispoziţie şcolile, pentru a fi amenajate în spitale, a subvenţionat organizaţiile româneşti *Familia luptătorilor* şi *Crucea Roşie*.

PENTRU SPRIJINIREA CULTURII

Încă de la începuturile sale, Templul coral a organizat o serie de acţiuni, în afara serviciilor divine rituale: conferinţe religioase, concerte publice de muzică vocală şi instrumentală (primele au avut loc în 1905) deoarece cantorii templului se bucurau de renume. S-a înfiinţat chiar o asociaţie de cultură muzicală, *Orpheu*, adăpostită şi susţinută de templu.

Templul coral a subvenţionat numeroase gazete şi reviste evreieşti, a sprijinit publicarea unor lucrări de literatură şi de ştiinţă iudaică, a tipărit şi răspîndit predicile şi conferinţele rabinilor săi. A ajutat mai multe instituţii cu rol în promovarea culturii, ca de pildă societatea *Iacob Löbel* care susţinea „junimea studioasă israelită fără mijloace" şi care stipendia anual, de la înfiinţare (1867), 112 studenţi, cu burse (printre beneficiari: matematicianul David Emmanuel, eruditul în ştiinţe iudaice Salomon Schechter, Lazăr Şăineanu etc.).

Templul a ajutat numeroşi studenţi evrei, în Bucureşti sau aflători la studii în străinătate; a subvenţionat cantina de la Viena *Mensa academica Judaica* unde luau masa studenţi evrei din România; a ajutat substanţial şi în mod regulat căminul studenţesc *Mina şi Aron Schuller* ca şi Căminul studentelor. A acordat o importantă subvenţie Universităţii ebraice din Ierusalim, la întemeiere.

A îngrijit de biblioteca populară *Saniel Marcus*, după cum n-a neglijat nici educaţia fizică, sprijinind înfiinţarea societăţii de gimnastică, scrimă şi lectură *Aurora*, ca şi organizaţia *Macabi* şi asociaţia sportivă a copiilor din cor.

REPREZENTANŢA EVREILOR DIN ROMÂNIA

Treptat, templul preia sarcina de a satisface nevoile evreieşti în cele trei mari domenii de activitate: cult, cultură şi asistenţă socială. Era firesc ca acţiunea să se extindă şi asupra celorlalte aspecte, a problemelor de interes general ce priveau populaţia evreiască. Comunitatea Templului coral a devenit astfel reprezentanţa oficială a evreilor din Capitală şi din ţară, mai ales din 1901, cînd Ministerul Cultelor i-a autorizat denumirea de *comunitate*.

Fiind multă vreme singura instituţie evreiască cu personalitate morală şi juridică, celelalte aşezăminte au intrat sub scutul ei. Şcoli, spitale, aziluri, societăţi de ajutor reciproc, asociaţii culturale i-au încredinţat fondurile şi imobilele spre administrare. Nu numai cele din Bucureşti (30 imobile) ci şi multe din provincie (de ex. Bacău: şcoala *Faibiş Klein*, Baia Mare, Baia Mică, Azilul de bătrîni, plus alte patru imobile); Spitalele israelite din Bîrlad, Botoşani, Roman; imobile din Huşi, Oltenţa etc. Autorităţile se adresau Templului coral nu numai în problemele religioase dar în chestiuni sociale ori culturale privind evreii, conducerea templului era invitată să-i reprezinte la manifestările importante.

Oricît se mîndreau comitetele templului cu acest rol, ele au depus stăruinţe pentru reînfiinţarea Comunităţilor evreilor din Bucureşti. Căci era, totuşi, nefiresc ca un templu să aibă definitiv un asemenea rol. Abia în 1919 s-a realizat acest lucru, cu sprijinul direct al Templului coral: primii conducători ai Comunităţii evreilor au fost chiar conducătorii Templului (Adolf Stern, Ely Berkowitz, H. S. Breyer, Ascher Kandel) care au acordat apoi, multă vreme, un important sprijin financiar, pentru ca această Comunitate să-şi desfăşoare activitatea.

MARIUS MIRCU

ISTORIE

Editura Horvath din Roanne a publicat o istorie a comunităţii evreieşti din localitate, una din cele mai tinere comunităţi din Franţa. Studiul, căci este vorba de o teză universitară, este foarte documentat. Autoarea, Monique Levi, relevă trei perioade distincte în viaţa comunităţii roaneze. Prima cuprinde gruparea în oraş, în perioada primului război mondial, a cîtorva familii originare din răsăritul Europei. A doua, primirea în sînul comunităţii — în timpul ocupaţiei şi a regimului de la Vichy — a unui nou grup de refugiaţi. A treia, instalarea unor familii din fostele colonii franceze. Comunitatea din Roanne desfăşoară o activitate de cult, cultură şi asstenţă socială la care participă aproape întreaga colectivitate.

Primul articol a apărut în nr. 379 al revistei.

Precizările lui Simon Wiesenthal

Simon Wiesenthal este o personalitate bine cunoscută. Supraviețuitor al lagărelor naziste ale morții în care a fost asasinată întreaga sa familie, el și-a consacrat viața descoperirii organizatorilor masacrelor în masă și aducerii lor în fața justiției. Au fost cercuri care s-au arătat contrariate de activitatea sa. La trecerea a mai bine de trei decenii de la terminarea războiului, se întreabă aceste cercuri, acțiunea lui Wiesenthal și-ar mai avea justificare? De curînd, vorbind la Milano, Simon Wiesenthal a ținut să precizeze de ce socotește necesară continuarea demascării călăilor naziști și căutarea în continuare a acelora care, sub o formă sau alta, au reușit să se sustragă de la răspunderea pentru crimele făptuite.

În acești ani, explică Wiesenthal, s-a ridicat o nouă generație. Ce știe ea despre cele ce s-au petrecut în anii teribili ai lagărelor de concentrare? Ea ar putea fi înșelată de propaganda care susține că, în fapt, lucrurile n-au fost chiar așa de îngrozitoare, că relatările despre lagărele morții ar fi exagerate. Eu, subliniază Wiesenthal, nu m-am preocupat să scot la iveală crime de război, ci crimele naziștilor. Este o deosebire. Naziștii au început operația criminală de exterminare a populației civile lipsită de apărare cu mult înainte. Pe fundalul însingerat al războiului, ei au ridicat această operație la proporții pe care nimeni n-ar fi îndrăznit să și le imagineze. La terminarea războiului, căpeteniile naziste s-au răspîndit care încotro. Din 1848 pînă în 1960, cel puțin 10 000 de responsabili de masacre în masă s-au strecurat în diferite țări, ascunzîndu-și identitatea. Alții n-au făcut nici măcar asta. Peste 6 000 mai trăiesc și unii s-au infiltrat chiar în organizații care pot afecta educarea tinerii generații.

Pînă la naziști, continuă Wiesenthal, între victimă și asasin exista un raport direct. În perioada naziștilor, mii și mii de oameni au fost trimiși la moarte printr-un simplu ordin telefonic, un decret sau o dispoziție telegrafică. Dreptul însuși este neputincios în cazul acelora care au dat ordinele respective. Se poate oare prescrie unui individ 2 000 de ani de detențiune pentru 2 000 de asasinate? Nu. Și totuși cît de puțin ar fi: un an pentru o viață omenească! Numai în lagărul de la Auschwitz au fost asasinați peste 1 700 000 de evrei. Ororile de la Auschwitz au durat patru ani. O eternitate. Circa 6 000 de SS-iști s-au succedat în această perioadă la posturile de comandă ale sinistrului lagăr al morții. Numai 900 au fost identificați și doar despre 500 există date mai amănunțite. Pentru 6 milioane de asasinați în lagăre numai cîteva sute de condamnări!

În 1946, la procesul de la Nürnberg și mai tîrziu s-a încercat să se ascundă întreaga grozăvie petrecută în lagărele morții și cînd totuși aceasta a fost dată în vileag s-a încercat minimalizarea celor întîmplate. Trebuie să evităm, spune Wiesenthal, ca generația ce se ridică să uite cele ce s-au petrecut, pentru ca ea să nu fie o generație luată pe nepregătite, așa cum a fost a noastră. „Ești satisfăcut, Simon Wiesenthal, cînd un criminal nazist este condamnat?" — l-a întrebat odată un ziarist la Chicago. „Satisfacția mea intimă, personală, nu este importantă — a răspuns el. Ceea ce interesează este să se facă dreptate".

Și pentru ca să se facă dreptate Simon Wiesenthal socotește că trebuie să-și continue activitatea.

Evocări

IVELA

Proiectînd o lumină personală asupra profesorului Ivela, retrăiesc anii copilăriei și ai adolescenței.

Într-adevăr, am prețuit, iubit și admirat pe artiștii care și-au înscris numele în istoria muzicii. Pe cînd eram elev, în clasele primare, visam să-l supralicitez pe Șaliapin, iar mai tîrziu, la maturitate, m-am bucurat de prietenia unui George Enescu precum și a iluștrilor ași ai Operei Române, George Folescu, Mihăilescu-Toscani, Edgar Istrati, Nicolae Secăreanu, Dinu Bădescu și a altora.

Cînd, în clasa a doua gimnazială, pe care o frecventam, am dat pentru întîiașî dată ochii cu maestrul Ivela, toate aspirațiile mele s-au prăbușit: pe cît de fierbinte iubeam muzica, îndeosebi cea vocală, pe atît eram lipsit de voce. Dar nu știu cum s-a întîmplat că Ivela, fără să cunoască pasiunea mea pentru muzică și planurile mele de viitor, m-a înțeles imediat. A cerut să ies din bancă, să mă apropii de el și, trecîndu-și mîna pe capul meu, m-a întrebat dacă-mi place muzica. Nici n-a așteptat răspunsul. Tot el s-a exprimat, cu o convingere care m-a uluit, că simte în mine un pasionat iubitor al muzicii. Nu prea am voce, sau n-am cine știe ce voce, dar să învăț, totuși, și îmi va găsi el un rost în corul școlar.

Așa a fost.

Am renunțat, bineînțeles, să-l eclipsez pe Șaliapin, dar m-am apropiat sufletește de Ivela și, de bine, de rău, cîntam și eu.

Odată m-a întrebat dacă e adevărat că scriu poezii — și de cînd.

Toată școala cunoștea versurile mele. I-am răspuns că scriu de la vîrsta de opt ani. Mi-a cerut să-i citesc cîte ceva. Deobicei evitam să mă arăt profesorilor în ipostaza de poet. Nu-mi dau seama de ce, am răspuns imediat rugăminții lui Ivela și, în pofida unei timidități temperamentale, i-am recitat un poem închinat defunctei mele mame.

Țin minte că, după ce am terminat, profesorul, fără a rosti un cuvînt, mi-a strîns mîna. Atît. Strîngerea asta de mînă era, însă, mai elocventă decît orice fel de elogiu.

Profesorul Ivela, în contactul pe care îl avea cu noi, elevii, nu se dovedea numai un dascăl conștiincios și competent. Nu se mărginea numai să ne învețe a cînta. Ivela știa să ne deschidă larg ferestrele spre lumea muzicii, să facă din noi viitori cunoscători și admiratori ai acestei arte care, zice-se, îmblînzește și fiarele.

Spuneam că m-am apropiat de marii noștri muzicieni, am îndrăgit Opera și pe cîntăreții ei.

Ceea ce trăia în mine *instinctiv*, Ivela a înțeles repede, pot spune: din capul locului. El a contribuit efectiv la pregătirea copilului pentru încercarea viitoarelor supreme satisfacții pe care le oferă, cu atîta generozitate, muzica.

Profesorul nostru nu s-a putut bucura de priveliștea mediului exterior: era orb. S-a bucurat, însă, copios, de lumina, mai bogată, mai strălucitoare, mai puternică pe care și-o realiza el însuși. Cu ochii sufletului vedea admirabil — era lumea lui — mai bogată decît cealaltă.

Era un admirativ.

Țin minte că într-o zi, înainte de începerea lecției, ne-a spus că a ascultat o pledoarie rostită de Delavrancea. Era copleșit — acesta e cuvîntul care exprima starea sa de spirit — copleșit de patosul, de geniul ilustrului orator. Două ceasuri, ne-a spus, a stat în picioare ascultîndu-l, fermecat de magia verbului lui Delavrancea — și ar fi stat douăzeci.

Poate că atunci, la vîrsta noastră fragedă să nu fi avut comprehensiunea emoției dascălului nostru. Mai tîrziu, însă, am înregistrat și această latură a firii sale: capacitatea de a admira. Și numai autenticii artiști sînt înzestrați cu această însușire de o mare nobleță spirituală.

A fost de o sensibilitate deosebită — artist și om — realizînd o armonie perfectă.

De cîteva ori l-am condus acasă. Dacă aspectele variate ale străzii îi erau străine, — în schimb urechea sa *vedea* mai bine decît cu ochii tot ce se petrecea în juru-i...

O legendă talmudică susține că lumea există numai datorită prezenței în sînul ei a 36 de drepți. Aceștia pot aparține celor mai diferite profesii și îndeletniciri: pot fi medici sau funcționari, ingineri sau lucrători, arhitecți sau plugari, poeți sau muzicieni. Și nici nu știu că sînt *drepți*. Viața lor, însă, e de o rară puritate interioară și grație acesteia trăim noi, cu toții.

Cred că Ivela a fost unul din acești drepți.

I. PELTZ

Din folclorul hasidic

MOȘTENIREA

Judecățile lui rabi Levi Iițhac, țadicul din Bardicev, pot fi asemuite cu cele ale regelui Șlomo — spuneau contemporanii săi, rostind cu evlavie numele urmașului lui Bal-Șem. Rabi Levi Iițhac era cu atît mai respectat cu cît se știa că dragostea sa pentru cei umili, străduința sa de a-i ajuta erau fără margini.

Iată una din multele întîmplări care ilustrează înțelepciunea țadicului, adîncul său sentiment de dreptate.

În Bardicev locuia un om sărac, avînd o casă plină de copii. Impovărat de nevoi și nevăzînd vreo posibilitate de a o scoate la capăt în orașul de baștină, a hotărît să-și încerce norocul aiurea și a plecat în lume. Se pare că, de astă dată, norocul i-a surîs. După o vreme, soția sa a primit o sumă de bani destul de frumușică; trimiterile au continuat ani de-a rîndul și mizeria a fost alungată din casă. La un moment dat, trimiterile au încetat și nici o altă veste nu s-a mai primit de la el.

Într-un tîrziu, un frate al său a primit o scrisoare care avea următorul text:

„Cînd vei primi scrisoarea eu nu voi mai fi printre cei vii. Am suferit un accident și nu mai am nici o scăpare. Acum, în ultimele ore ale vieții, îți scriu ție, iubite frate, cu rugămintea de a spune kadiș *după mine pentru că, după cum știi, printre copiii mei nu se află nici un băiat.*

Odată cu scrisoarea îți vor parveni zece mii de guldeni. Este ceea ce am putut agonisi în anii grei de trudă. Din această sumă te rog să dai soției mele cît vrei tu, restul să-ți oprești ție.

Și acum, roagă-te pentru sufletul nenorocitului tău frate, pe care n-ai să-l mai vezi niciodată".

Fratele răposatului s-a prezentat la cumnată-sa, i-a arătat scrisoarea și, întrucît acolo se specifica să-i dea văduvei „cît vrea el", i-a dat o mie din cei zece mii de guldeni pe care-i primise, restul — conform prescripției — și i-a oprit el. Așa cum era de prevăzut, s-a iscat o ceartă. Văduva susținea că a fost nedreptățită, că soțul ei nu putea să lase pentru ea și copii doar a zecea parte din suma agonisită. „Doar pentru a ne crea nouă o soartă mai bună a plecat el în lume", spunea ea, pe bună dreptate. Scrisoarea nu poate fi decît un fals.

Dimpotrivă, fratele susținea că scrisoarea este autentică și că el n-a făcut decît să execute ultima dorință a răposatului.

Cearta luînd proporții, cazul a fost supus țadicului din Bardicev. După ce a citit cu atenție, de două ori, scrisoarea, după ce a verificat scrisul, rabi Levi Iițhac a cerut ca mai întîi banii să fie depuși în fața sa, drept dovadă că impricinații vor urma hotărîrea pe care o va lua. Condiția fiind îndeplinită, țadicul zise:

— Evident, scrisoarea este autentică și conținutul ei este limpede. Scrie „să-i dai soției mele cît vrei tu". Adică, tu ai vrut nouă mii de guldeni, suma aceasta se cuvine deci văduvei și copiilor. „Restul să-ți oprești ție", stă scris mai departe; prin urmare, ceea ce a rămas — o mie de guldeni — este al tău — încheie țadicul făcînd împărțeala.

...De unde se vede că cei din Bardicev nu exagerau cînd asemuiau înțelepciunea țadicului cu cea a regelui Șlomo.

Săpăturile arheologice din Ierusalim

(Urmare din pag V-a)

Prof. Mazar afirmă că săpăturile arheologice înfățișează pe Herodes ca pe un talentat executant al mărețelor construcții, atît în ce privește împodobirea capitalei Ierușalaim, cît și a țării întregi. Activitatea sa a fost continuată de Archilaus, Agripa I, Agripa II și chiar în timpul comandanților romani.

Despre răscoala din anii 132—135 aflăm grație unei monede pe care este incrustat numele lui Bar-Kochba. O inscripție pe o piatră, descoperită de către arheologi, se referă la epoca de după căderea celui de-al doilea Templu. Inscripția, în latină, pomenește de împărații Vespanian și Titus, de asemenea se pare că e vorba și despre comandantul legiunii a 10-a al cărui nume, probabil, a fost șters intenționat. În timpul lor a fost cucerită Masada.

Numeroase vestigii din epoca Elia Capitolina arată că Adrian a dat ordin să fie arat Ierușalaim, ca să nu rămînă nici urmă din el. Mazar arată că a fost o acțiune simbolică, pe un teren simbolic. În realitate Ierusalimul nu a fost distrus. Cercetările dovedesc că romanii au ridicat clădiri și instalații pentru canale folosind pietrele rostogolite de pe zidurile muntelui Templului.

Pe olanele descoperite sînt imprimate diferite stampile ale legiunilor romane. S-au descoperit și cuptoare pentru copt pîine, cu stampila legiunii. Caracteristica orașului Ierușalaim de atunci este cea a unei tabere romane temporare

Epocii lui Iulian, ucis în 363, îi aparține și inscripția în ebraică găsită în stratul de cărămizi din zidul din apus. Este vorba de un citat din Ieșaiahu cap. 66 versetul 14 în care e amintită profeția izbăvirii naționale.

Concluzia lui Mazar este că aceste inscripții au fost săpate într-un loc vizibil pe zid într-o epocă cînd li s-a dat evreilor posibilitatea de a-și reclădi Templul și deci li se părea că izbăvirea într-adevăr se apropia.

Din epoca bizantină s-au păstrat multe clădiri aproape intacte, printre ele case cu 2 etaje, tencuite cu ferestre și arcuri, podele de piatră și de mozaic, arhitectură de mozaic și marmură pe care, în limba greacă, au fost săpate numele meseriașilor.

GLOSAR IUDAIC

RAV

Învățător al Torei lui Israel.

Titlul *Rav* (în sensul de mare, deplin cunoscător al Torei) apare pentru prima oară, ca semn de mare prețuire, în perioada celui de-al doilea templu. Începînd din secolul XIII și mai departe, devine titlul obișnuit purtat de conducătorul spiritual al obștei evreiești.

RABI

Denumirea pe care hasidimii o acordă conducătorului lor spiritual (Domnul, învățătorul și mai marele nostru).

Titlu de onoare purtat de *tanaimi*, înțelepții Mișnei și de primii talmudiști din Israel.

Denumire atribuită lui Iehuda Hanasi, redactorul Mișnei (parte a talmudului).

RABANUT

Instituția care se ocupă de toate problemele vieții religioase evreiești. În fruntea ei se află rabinul (Rav) comunității.

RUAH HAKODEȘ
(Literal: spiritul sfînt)

Denumire pentru spiritul profetic, vizionar. Inspirație divină.

RIBONO ȘEL OLAM

Stăpîn al lumii, una din denumirile lui Dumnezeu.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina 12 textul în limba ebraică.

ştiri

CULEGERE

„Rabini înţelepţi şi şnoreri amăriţi" — aşa se intitulează o culegere de zicale, vorbe de spirit şi anecdote apărută în editura „Volk und Welt" din capitala R. D. Germane. Cele mai multe din piesele prezentate de Iutta Iankes, autoarea culegerii, sînt traduse din idiş. Umorul evreiesc are — se ştie — o tentă amară, dar ceea ce a vrut să demonstreze autoarea este că el aduce totuşi zîmbetul pe buze. Cele 220 de pagini cuprind multe vorbe de spirit culese în cele mai sumbre circumstanţe, în lagărele de concentrare, demonstrînd totodată vitalitatea şi tăria de caracter a omului din popor.

YWO

Institutul de ştiinţe iudaice din New York — YWO — are un nou preşedinte în persoana d-lui Morris Laub. El făcea parte, încă din 1968 din Comitetul executiv al Institutului. D-sa are o îndelungată experienţă în activităţi publice. Timp de 30 de ani a activat la „American Jewish Committee", iar în ultimii ani a deţinut şi funcţia de director al Consiliului mondial al sinagogilor.

RESTAURARE

Autorităţile poloneze au dat încuviinţarea restaurării şi păstrării a cîtorva sute de cimitire evreieşti de pe întinsul Poloniei. Rabinul Herz Frankel, secretarul unui comitet rabinic pentru conservarea cimitirelor, care grupează reprezentanţi a numeroase organizaţii ortodoxe rabinice şi hasidice din Statele Unite şi Canada, a declarat că acest comitet a fost invitat să colaboreze la acţiunea de restaurare a cimitirelor.

IDIŞ

Din statistici publicate recent rezultă că aproximativ 4 milioane evrei, aproape 30 la sută din totalul populaţiei evreieşti de pe glob, vorbesc limba idiş. În lume apar 40 de publicaţii în această limbă. 40 de trupe de teatru dau spectacole, în diferite ţări în idiş.

ANIVERSARE

Dr. Hillel Medalié, rabin al sinagogii „Somrei Hadas" şi Şef rabin al comunităţii din Anvers, a fost recent sărbătorit cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani. Născut la Vitebsk, rabinul Medalie se trage dintr-o veche familie rabinică, numărînd printre strămoşii săi pe gaonul din Vilna. A studiat la Londra, Manchester şi Dublin, luîndu-şi doctoratul în filosofie la Trinity College din acest ultim oraş. După ce a oficiat ca şef spiritual al unor sinagogi din Dublin şi Leeds, a fost chemat, în urmă cu 10 ani, să oficieze la Anvers.

CALENDAR

Ca şi în anii precedenţi, la Düsseldorf (R.F.G.) a apărut şi anul acesta tradiţionalul Luah. Nu este un simplu calendar de buzunar. În afara datelor calendaristice, a indicaţiilor privind semnificaţia sărbătorilor, Luah-ul face o trecere în revistă a activităţii organizaţiilor evreieşti din R. F. G. în anul 5736.

PREMIU

Premiul pentru literatură, care se acordă din doi în doi ani, cu prilejul Tîrgului internaţional al cărţii de la Ierusalim, va fi decernat — în ediţia 1977 — poetului şi eseistului mexican Octavio Paz. În vîrstă de 62 de ani, Octavio Paz este considerat unul din cei mai de seamă scriitori contemporani de limbă spaniolă. Premiul respectiv se acordă unui autor a cărui operă exprimă ideea de libertate şi înfrăţire între popoare.

LICITAŢIE

În fiecare an, în primele zile ale lunii noiembrie are loc la Zürich o mare licitaţie de obiecte antice şi ceasuri rare. Interesul faţă de această licitaţie este oglindit şi în tirajul ridicat al cataloagelor ce se tipăresc cu acest prilej. Printre obiectele oferite anul acesta se găsesc şi unele de origină iudaică. Astfel este prezentată, printre altele, o frumoasă Meghilat Ester cu ornamente florale, în culori. Piesa, de provenienţă alsaciană, din secolul XVIII, este considerată ca deosebit de preţioasă. Se află de asemenea şi o Chetuba (act de căsătorie) din Iran din secolul XIX, un sfeşnic de Şabat (secolul XVIII).

MESERII

Şcolile de meserii ale Organizaţiei ORT au fost recunoscute oficial în Franţa. În acest fel diplomele pe care le eliberează ORT-ul vor avea, în viitor, recunoaşterea adecvată. Autorităţile franceze de resort colaborează la elaborarea programelor acestor şcoli.

CURS

În cadrul învăţămîntului istoriei religiilor de la Facultatea de litere a Universităţii din Geneva, se va ţine în semestrul de iarnă un curs intitulat: „Joseph Flavius şi marile curente iudaice din epoca sa (fariseii, saduceii, esenienii)". Cursul va fi predat de d-na Esther Starobinski-Şafran.

AMINTIRE

Editura newyorkeză Mac Millan a publicat cartea lui Robert Schwartz „Noaptea neagră". Volumul se referă la un episod tragic din viaţa evreilor din Italia. Este vorba de noaptea de 16 noiembrie 1943 cînd, din ordinul adjutantului lui Eichmann pentru Italia a început deportarea evreilor. În noaptea respectivă, numai la Roma au fost ridicate 1 259 persoane — femei, bărbaţi şi copii — şi transportate la Auschwitz. Nici una din aceste persoane nu s-a mai reîntors.

COMUNITĂŢI

Dl. K. Rathner, directorul lui „United Jewish Education Board" din Melbourne a întreprins, în numele Federaţiei comunităţilor australiene, o călătorie de infor-

mare privind preocupările religioase, culturale şi sociale ale comunităţilor dispersate în Extremul Orient. Au fost vizitate, în cadrul acestui turneu, comunităţile din Manila, Bangkok, Taipe, şi Singapore.

ERUDIT

La Anvers a încetat din viaţă, la vîrsta de 94 de ani, eruditul rabi Iţkl, ţadicul din Przevorsk, descendent în linie directă a lui Elimeleh. Rabi Iţkl conducea la Anvers o veritabilă curte rabinică. Era cunoscut şi apreciat în cercurile culturale iudaice din lumea întreagă. La ceremonia de înhumare au participat cîteva mii de hasidimi ai eruditului. Mai multe sute au venit, cu trei nave din Marea Britanie. De asemenea au sosit, cu un avion special, adepţi ai rabinului din Statele Unite.

PRECIZARE

„Israelitische Wochenblatt für die Schweiz" a publicat, cu subtitlul „Legende de Iom Kipur", o schiţă intitulată „Un kadiş praghez". Deoarece nu se specifica numele autorului, un cititor a ţinut să aducă o precizare interesantă din punct de vedere bibliografic. Schiţa respectivă ar face parte, conform precizării, din culegerea de legende populare, povestiri, mituri, cronici, proverbe, grupate sub titlul *Sipurim*, lucrare în 5 volume, apărută în trei ediţii, ultima în editura pragheză Wolf Pascheles, în 1858. Legenda publicată de revista elveţiană ar aparţine lui Solomon Kohn, la timpul său (a trăit între anii 1825—1904) unul din cei mai citiţi romancieri evrei din Praga. A fost autorul volumului „Gabriel", publicat mai întîi în limba cehă şi apoi în limba germană în 6 ediţii şi în mii de exemplare. Romanul se inspira din viaţa ghetoului praghez.

EBRAICA

Institutul de cunoştinţe ebraice din Paris a iniţiat cursuri prin corespondenţă şi cu ajutorul discurilor. Cei care vor să cunoască atît ebraica modernă cît şi literatura biblică, ţin legătura cu institutul prin intermediul unei publicaţii periodice, ca şi prin corespondenţă. Ei primesc temele şi discurile solicitate şi trimit periodic lucrările spre verificare. Urmează, la un interval, o „săptămînă de ebraică intensivă" cu care prilej se trec în revistă cunoştinţele căpătate.

DECES

Fondatorul şi preşedintele Facultăţii de arta marionetelor, de pe lîngă Academia de arte din Praga, dr. Eric Kolar, a încetat din viaţă la vîrsta de 70 de ani. După cel de-al doilea război mondial, dr. Kolar a publicat o broşură intitulată: „Pentru ultima oară: ce ştiţi despre evrei?" El a demascat aserţiunile propagandei goebelsiene. Dr. Kolar a scris, de asemenea, o carte inspirată din perioada deportării la Teresienstadt, carte după care s-a turnat filmul „Drumul îndepărtat".

CONTACTE

Dr. F. J. Roth, directorul Institutului de probleme iudaice şi dr. Natan Lerner, director în Congresul Mondial Evreiesc, au luat parte la cea de-a 57-a Conferinţă a Asociaţiei de drept internaţional desfăşurată la Madrid. Cu acest prilej au stabilit contacte cu autorităţile spaniole care le-au făcut o primire prietenească. Dr. Roth a făcut apoi o vizită în Portugalia, unde — însoţit de reprezentanţi ai comunităţii evreieşti locale — a luat de asemenea contact cu autorităţile de stat.

STATUIE

La Honved, în Ungaria, a fost inaugurată o statuie a lui Moritz Fischer, creatorul porţelanului modern. La ceremonie au asistat reprezentanţi ai autorităţilor şi ai colectivităţii evreieşti. Statuia a fost ridicată cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la crearea de către Fischer a porţelanului modern.

EXPOZIŢIE

Sute de mii de persoane au vizitat expoziţia de fotografii şi diapozitive privind istoria celor 40 de ani de existenţă a Congresului Mondial Evreiesc, deschisă la Tel Aviv. Au fost expuse şi o serie de publicaţii ale C.M.E. şi ale Institutului de probleme iudaice printre care unele amintind activitatea organizaţiei în perioada celui de-al II-lea război mondial. O serie de exponate ilustrează preocupările actuale ale C.M.E.

ŞCOALĂ

Liceul „Anne Frank" al comunităţii evreieşti din Budapesta şi-a deschis porţile. La reuniunea festivă a participat şi Gyorgy Aczel, ministru adjunct, fost, în urmă cu 40 de ani elev al liceului din Budapesta care poartă în prezent numele Annei Frank. Pe vremea aceea liceul număra mai mult de 1 000 de elevi. Acum sînt, în total, 32 de elevi.

CONGRES

La San Jose, în Costa Rica, s-a desfăşurat cel de al 8-lea Congres al Federaţiei comunităţilor evreieşti din America centrală şi din Panama. Dl. Marc Turkov, secretar general al Congresului evreiesc latino-american a făcut un expozeu privind situaţia actuală a comunităţilor din regiune. D-na Amalia Meltzer a fost aleasă în calitate de preşedintă a FEDECO (d-na Meltzer a reprezentat Congresul Mondial Evreiesc la cea de-a 18-a reuniune interamericană a femeii de la Miami).

FESTIVAL

Cel de-al 18-lea Festival de muzică hasidică s-a desfăşurat recent în Israel. Au fost prezentate 13 noi cîntece Cele mai cunoscute sînt melodii pe texte din Tanah, din Psalmi sau din rugăciunile zilnice. După terminarea festivalului, grupul de interpreţi a fost invitat să dea concerte în diferite ţări.

NUMIRE

La sinagoga de pe Kristalgade din Copenhaga a avut loc ceremonia de instalare ca şef spiritual a rabinului Bent Laxner. Cu acest prilej a dat şi primul concert corul cursanţilor şcolii evreieşti din oraş.

Rabi Lexner, în vîrstă de 30 de ani, s-a reîntors la Copenhaga după studii rabinice superioare la Ierusalim. El va funcţiona ca adjunct al rabinului şef al Danemarcei.

חיים גראדע

א נאקעט יינגל

באשעפער פון דער וועלט אין אלע אירע פארעמס!
א נאקעט יינגל טראגט א קינד אויף זיינע ארעמס,
ער טראגט זיין שוועסטערל ווייל זי איז זי מיזינקע,
ער טראגט זיין שוועסטערל פון אויוון אין טרעבלינקע.

און שטענדיק גייט דאס יינגל איבער מיר אין הימל
אויף פעלדער אייז אין אויגעשטערנטן געווימל,
אין היץ אין בראנדיקן פון זון־צעגלימע הייכן,
און בלייבט נישט שטיין און וויל אין ערגעץ נישט דערגרייכן.

און סע האלט דאס מיידעלע זיין האלדז ארומגעקלאמערט,
ווי ביי דעם טויט־מארש צום געהיימען לעצטן קאמער.
באשעפער פון די ווייטע הימלישע געצעלטן,
פון אונדזער שלעכטער וועלט און דיינע גוטע וועלטן!

די צישענדיקע שלאנג וואס דרייט זיך אין א בייגל,
זעט אנדערש אויס ווי דיינע זינגעוודיקע פייגל,
פארבייטן וועט נישט קיינער זייערע געשטאלטן,
דער מענטש האט אבער אין זיין אויסזען זיך באהאלטן.

סע האט אויך דער תליון ווייסע פינגער ווי זיין קרבן,
און שטארבט דער תליון — איז ער איין מאל בלויז געשטארבן.
און נאר דאס יינגל גייט אויס און גייט, און סע טראגט דער גייער
זיין שוועסטערל, ווי סע טראגט די זרועה־קארב דער זייער.

אזכרה פון די קדושים פונעם פאשיסטישן פאגראם פון 1941

מיט יראת־הכבוד דערמאנט אונדזער קהילה אירע קדושים, די 120 מענער, פרויען און קינדער, וועלכע זענען אומגעקומען אויף קידוש־השם אין די מוראדיקע טעג און נעכט פון יאנואר 1941. אין אוגוס פון 12טן יאנואר 1977 איז פארגעקומען אין בוקארעשטער כאר־טעמפל אן אזכרה. צווישן די אנוועזנדיקע זע־נען געווען די קרובים פון די קרבנות, ביי וועלכע די צייט האט זיי נישט געקאנט מאכן פארגעסן און אויך נישט טרייסטן.

די אזכרה איז אפגעריכט געווארן פון די חזנים וו. הארניק און א. זשוקאווסקי, באגלייט פונעם טעמפל־כאר, דיריגירט פון א. שווארץ.

דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א האט נעהאלטן אן איינדרוקספולע דרשה. דער־מאנענדיק יענע בלוטיקע טעג און נעכט פון יאנואר 1941, האט ער אנגעוויזן אז דער לעגי־אנערישער פאגראם איז געווען בלויז א קאפי־טל פון דער מוראדיקער געשיכטע פון דער שואה, וואס האט געקאסט דאס לעבן פון 9 מיליאן יידן. די ערשטע קרבנות פונעם פאשיזם זענען אומעטום געווען די יידן, אבער דאס צעשטערערישע פייער און דער טויט האט זיך באלד אויסגעשפרייט, ארומגעמענדיק דעם גאנ־צן אייראפעישן קאנטינענט. אין דער טראגיק פון די ליידן פונעם לאנד נאך יאנואר איז געקומען יוני 1941, ווען די זעלביקע פינצטע־רע פאשיסטישע כוחות האבן אריינגעוואָרפן דאס לאנד אין א פארניכטנדיקער מלחמה, אין וועלכער סע זענען געפאלן די בלומען פונעם פאלק.

דער הייליקער זכר פון אונדזערע קדושים — האט אנגעוויזן דער רב הראשי שליט"א — רעגט אונדז אן צו האלטן וואך דאס ליכט פון דער אמונה, אונדזער טראדיציע און מוסדות, מיר זאלן ווייטער זיין גוטע יידן און גלייכצייטיק ווירדיקע און לאיאלע ביירגער פון סאציאליסטי־שן רומעניע, וואס האט געמאכט א סוף אויף תמיד סיי וועלכע פארעם פון דיסקרימינאציע, פארזיכערנדיק גלייכע רעכטן און פרייהייטן פאר אלע ביירגער, אן אונטערשיד פון נאציא־נאליטעט, ראסע אדער אמונה.

דער רב הראשי שליט"א האט מזכיר געווען די נעמען פון די 120 קדושים. דערנאך האט ער צוזאמען מיט אלע אנוועזנדיקע געזאגט קדיש.

דעם 13טן יאנואר, אין דער פרי, איז מען ארויסגעגאנגען צום בית־עלמין פון דזשורדז־שלוי־גאס, וואו סע געפינען זיך די קברים פונעם רוב קרבנות פונעם פאגראם. עס איז געמאכט געווארן אן אזכרה, אל מלא רחמים און קדיש. סע זענען געווען אנוועזנט: דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א; הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א; די לייטונג פון דער פעדעראציע און פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה, קרובים פון די קרבנות א"א.

ביים קבר פון מארטין בעלוש ע"ה

עס איז איצט געווארן א יאר זינט עס איז געשטארבן מארטין בעלוש. אן אנגעזעע־נער אינטעלעקטואל, וועלכער איז געווען מער צענדליקער יארן איינע פון די לייטונג־פער־זענלעכקייטן כון דער יידישער קהילה פון רומעניע. כדי צו באוועהרן זיין זכר, האבן זיך פאר־זאמלט די קרובים, פרייגד און קאלעגן, ווי אויך בעלי־בתים פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה, דעם 9טן יאנואר 1977, ביי זיין קבר פון בית־עלמין „פילאנטראפיא", מיט דער גע־לעגנהייט פון שטעלן אים א מצבה.

עס האבן זיך באטייליקט דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן; הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א, און די אנדערע מנהיגים פון דער פעדעראציע און פון דער בוקא־רעשטער יידישער קהילה.

סע האבן אפגעריכט א תפילה די חזנים וו. הארניק און א. זשוקאווסקי.

דער רב הראשי שליט"א האט נעהאלטן אן איינדרוקספולן הספד, דערמאנענדיק די פערזענלעכקייט פונעם פארשטארבענעם, וועלכער האט געווירקט לטובת דער קהילה; ער האט געלויבט זיין ערלעכקייט, אהבת ישראל און עניוות.

די אזכרה האט זיך געענדיקט מיט א קדיש.

אויף דער מירמלנער מצבה זענען אויסגעקריצט אין עברית און רומעניש די פאלגנ־דיקע ווערטער: „מארטין בעלוש — אן איידלע און מילדע נשמה, ער האט געלעבט ווי א גוטער ייד, האט אנגעפירט מיט די יידישע קהילות פון בוקארעשט און פעלטיטשען מיט טריישאפט".

דאס פאלק זאגט:

א ווערטל

— געפארן צו דער חתונה און געלאזט דעם חתן אין דער היים.
— מע לעבט ווי א פיש אין וואסער: מע שלינגט און מע ווערט פארשלונגען.
— א רמז קאן הארבער זיין ווי דער אמת.
— צוויי קבצנים קענען קיין איין שבת נישט מאכן.
— דער שווערסטער עול איז א ליידיקע קעשענע.
— געהאקטע לעבער איז בעסער ווי געהאקטע צונג.

אין דער יידישער וועלט

א נייע ארכעאלאגישע אנטדעקונג

א נייע ארכעאלאגישע אנטדעקונג איז פאר־צייכנט געווארן פון די פארשער וואס מאכן אויסגראבונגען נעבן פתח־תקוה. סע האבן זיך נעפונען פראגמענטן פון טעוועלעך, וואס אנט־האלטן 5 שורות, אויף וועלכע סע זענען אויס־געקריצט 80 העברעאישע אותיות. לויט דער מיינונג פון עקספערטן שטאמען זיי פון צוויעל־פטן יארהונדערט פאר דער נייער צייטרעכנ־ונג, דאס הייסט אז דאס זענען אנטדעקונגען פון לכל־הפחות איין יארהונדערט עלטער ווי דער בארימטער לוח פון גזר, וואס מע האט געמיינט אז עס איז די עלטסטע העברעאישע שריפט.

די דאזיקע אויסגראבונגען זענען געמאכט געווארן פון א גרופע ארכעאלאגן פון דעם ארכע־אלאגישן פאקולטעט פון תל־אביבער אוניווער־סיטעט, אין צוזאמען ארבעט מיטן היסטאריש־אינסטיטוט פונעם אוניווערסיטעט בר־אילן. היסטאריקער זענען ביי דער מיינונג אז דאס אלטשאפט זאל זיין „אבן העזר", א פעסטונג וואסווערט דערמאנט אין ספר שמואל קאפיטל ד'.

די פראגמענטן ווערן איצט אויסגעזארשט, כדי זיי צונויפצושטעלן, אז מע זאל קאנען איבער־לייענען און רעקאנסטיטואירן דעם טעקסט.

יידישע שולן אין ארגענטינע

די צאל תלמידים, וועלכע האבן באזוכט די יידישע שולן פון ארגענטינע זענען געווען אין פאריקן שול־יאר 43,000. עס איז כדאי צו בא־מערקן אז די יידישע קהילה פון ארגענטינע ציילט בערך העכער 500,000 יידן, זייענדיק אויכן 5טן ארט אין דער וועלט.

פאראייניקן אלע רעליגיעזע אָרגאניזאציעס פון אמעריקע

הרב משה שערער, פרעזידענט פון אגודת ישראל פון די פאראייניקטע שטאטן האט געגומען די איניציאטיוו צו ארגאניזירן א פאן־אמערי־קאנישע רעליגיעזע ארגאניזאציע. ביי דער ער־שטער פארזאמלונג מיט די אנפירער פון פאר־שידענע סעקציעס פון די לאטיין־אמעריקאנישע שטאטן האבן זיך פעסטגעשטעלט די ציל פון דער דאזיקער פאראייניקונג. לויט הרב משה שערער זאל דאס זיין א צוזאמענארבעט אויפן געביט פון רעליגיעזע ישן די קהילות פון ביידע אמעריקעס.

רעסטאווירט די שיל פון סאפיע

די שיל פון סאפיע (בולגאריע) — איינע פון די גרעסטע פון אייראפע — ווערט רעס־טאווירט. זי איז געבויט געווארן צווישן די יארן 1903—1909, אין מוירישן סטיל, באצירט מיט א מאזאיק איינגערייסט אין איזן. די שיל האט 1100 זיצפלעצער. די קאנדעלאברען וועגן 25 טאן און זענען יקר־המציאותן.

א קאטעדרע פאר שואה־לימודים

אויפן אוניווערסיטעט פון חיפה האט זיך גע־גרינדעט א קאטעדרע פאר שואה־לימודים. פראפעסאר בעלא וואגא, וועלכער פירט אן מיט דער דאזיקער קאטעדרע איז ביי דער מיינונג אז דער גענאסיד פון דער צווייטער וועלט־מלחמה קעגן די זעקס מיליאן יידישע נפשות איז נאך נישט געגוג באקאנט. אזוי למשל, ווייזט אן פראפעסאר וואגא, אז אין א האנטבוך פאר געשיכטע פון גאלא מאן דער זון פונעם שרייבער טאמאס מאן, רעדנדיק וועגן דער גע־שיכטע פון דייטשלאנד זינט יאר 1918, ווערט דערמאנט אין איין איינציקער פראזע אז „דער געגאסיד קעגן די יידן וועט לאזן אן אייביקן שאטן אויף דער מענטשהייט און אויף דער געשיכטע". דאס איז אלץ, הגם די גאנצע ע־פאכע נעמט ארום 300 זייטן.

א געשיכטע וועגן עלזאסער יידן

די פירטל־יאר שריפט „סעסאן דע אלסאז" האט געווידמעט א ספעציעלן נומער דער גע־שיכטע פון די יידן כון דער דאזיקער געגנט. אונטער דער אנפירונג פון אוניווערסיטעטס־פראפעסאר אנדרעי נעהער האט דער רעדאקציע־קאלעקטיוו פארגעשטעלט, ווי סע האט זיך אויסגעדריקט א קאמענטאטאר, אן אמתדיקן קולטור און געזעלשאפטלעכן סך־הכל. די טרא־דיציעס, מנהגים, די שפראך, די געשיכטע פון דאזיקן קיבוץ ווערן געברענגט מיט קאמפע־טענץ און אביעקטיוויטעט.

בית־מדרש למורים

אין דאזיקן הארבסט האט זיך געעפנט אין טראגנטא, אין ראם פון דער ישיבה עץ־חיים אן אפטייל אונטערן טיטל „בית מדרש למורים", וואס האט די אויפגאבע צוצוגרייטן, אין קורסן וואס געדויערן 3-4 יאר, קוואליפיצירטע קאדערן פאר ישיבה אנפירער. דער פראגראם אנהאלט לעקציעס פון תנך, גמרא, הלכה, יידישע געשיכטע, עברית א"א. די תלמידים וועלן אויך לערנען פסיכאלאגיע און פעדאגאגיע מיט פראפעסאָרן פון דעם אוניווערסיטעט פון לאסאן. במשך די קורסן וועלן די תלמידים אפגעבן אויך פראקטישע פראבעס, זייענדיק פארבעטן צו האלטן פאר־טראגן אין פארשידענע תלמוד־תורה'ס און ישיבות.

א פעסטיוואל פון חסידישער מוזיק

אין חודש אקטאבער איז פארגעקומען אין ישראל דער 8טער פעסטיוואל פון חסידישער מוזיק. קאמפאזיטארן און אינטערפרעטן כון מע־רער לענדער האבן זיך באטייליקט אין דאזיקן פעסטיוואל.

אן אלט־נייער מעסאזש צו פרעזידענט פארד

זעקס רבנים, פארטרעטער פון קהילות וואס זענען געגרינדעט געווארן פאר דער אומאפהענ־גיקייט פון די פאראייניקטע שטאטן, האבן אי־בערגעגעבן פארן פרעזידענט פארד — אין ראם פון א פייערונג לכבוד דער צווייהונדערט יע־ריקער אומאפהענגיקייט פון די פאראייניקטע שטאטן — א מעסאזש פון א באגריסונג, וואס איז פאקטיש א קאפיע פון דער באגריסונג, וואס די דאזיקע קהילות האבן איבערגעגעבן זיינערצייט פארן ערשטן אמעריקאנישן פרעזי־דענט, זשארזש וואשינגטאן, ווען מע האט אים אויסגעווילט. די דאזיקע קאנגרעגאציעס האבן איצט געקציעט אין ניו־יארק, ניו־פארט, רעדע־איסלאנד, סאוואנא, דזשארדזשיא, סודקארא־לינע, ריסשמונד און ווירדזשיניע.

זיצונג פון לייטונגס־קאָמיטעט

((סוף פון זייט 10)

דעגן פון די באוועגלעכע און אומבאוועגלעכע פארמעגנס פון דער פעדעראציע און פון די קהילות, צו באנציגן מיט אן אחריות־געפיל דאס געלט און די אנדערע מאטעריעלע מיטלען פון דער קהילה, סע זענען געגעבן געווארן אנווי־זונגען פאר די קאמיטעטן אז זיי זאלן צונויפ־שטעלן צו געוויסע דאטעס געוויע רשימות פון די חפצים וואס גייען אריין אין דער נאמענקלא־טור פון נאציאנאלן קולטור־איינגנטום.

אין די דעבאטן האבן זיך באטייליקט די הה': דניאל סענאל, פרעזידענט פון דער בוקא־רעשטער יידישער קהילה; הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א; הרב ד"ר ערנסט ניימאן — טי־מישוארע; וויקטאר רוסו, ערשטער רעדאקטאר פון „רעוויסטא קולטולי מאזאיק"; ד"ר שמעון קופמאן, פרעזידענט פון דער יאסער קהילה; אינזש. מארקו בלומענפעלד, ראטמאן פון דער פעדעראציע, שעף פון אן אפטייל; ד"ר ניקולאע קערסטס, פרעזידענט פון דער קהילה פון קלוזש־נאפאקא; אברהם אייזרמאן, פרעזידענט פון דער קהילה פון באקוי; סאמי לעבאוויטש, פרע־זידענט פון דער קהילה פון בראשאוו; ישראל מאסקאוויטש, שוחט פון דער קהילה פון באטא־שאן; חיים לעבאוויטש, פרעזידענט פון דער קהילה פון בראילא; פינקו מעינקאוויטש, הויפט־בוכהאלטער פון דער פעדעראציע; ד"ר ארטור מאירסאן, שעף פון בוקארעשטער מעדיצינ־אפטייל; הערמאן יאקאבסאן, בוקארעשט.

די דעבאטן און די ארבעטן פון דער זיצונג זענען פארגעקומען אין א קאנסטרוקטיווער שעפערישער אטמאספער.

צייטשריפט

פונעם רומעניש רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צווי מאָל אין חודש ★ 15.01.1977 ★ בוקארעשט

באזוך פון שלמה אבינרי

גענעראל-דירעקטאָר אין ישראלישן אויסנמיניסטעריום

געפינענדיק זיך אויף אן אפיציעלן באזוך אין רומעניע, ה' שלמה אבינרי, גענעראל דירעקטאָר פון ישראלישן אויסנמיניסטעריום, באגלייט פון דער פרוי אבינרי און ה' יוסף גוברין, דירעקטאָר פונעם אפטייל כאר מזרח-אייראפע, האבן זיי באזוכט אונדזער קהילה אין 7טן יאנואר ד"י.

אין א זייער האַרציקער שטימונג איז פאָרגעקומען א געשפרעך צווישן ה' שלמה אבינרי און רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, פרעזידענט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע. די געסט זענען געווען באגלייט פון ה' שמאי כהנא, אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין בוקארעשט און ה' מרדכי אבגר, שר-יועץ. סע זענען געווען אנוועזנט: עמיל שעכטער, גענעראל סעקרעטאר פון דער פעדעראציע; דניאל סענאל פרעזידענט פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה; וויקטאר רוזס, ערשטער רעדאקטאָר פון „רעוויסטא קולטורלי מאזאיק".

די געסט האבן באזוכט עטלעכע קהילה-אינסטיטוציעס: דאס כשרע רעסטאָראן, וואו סע עסן טעגלעך מיט אדער אן באצאלסס, בערך 900 יידן; איינעם פון די מושב זקנים פון דער קהילה. עס איז אויך באזוכט געווארן די רעדאקציע פון אונדזער צייטשריפט, די בוקארעשטער און דער מוזיי-אפטייל פון דער פעדעראציע, וואו די געסט האבן אויסגעוויזן אינטערעס צו די דאקומענטן און מאטעריאלן פונעם עבר פון דער יידישער קהילה פון רומעניע.

נאך מיטאג האבן די געסט זיך באטייליקט אין דער תפילה פון קבלת-שבת אין כאר-טעמפל. אין זיין דרשה האט דער רב הראשי שליט"א זיי וואהרעם באגרייסט אויסדריקנדיק די סאטיספאקציע פון אונדזער קהילה אויפצונעמען, אין פולשטענדיקער פרייהייט און ווירדיקייט, די פאַרשטייער פון מדינת ישראל, וועלכע אין ראס פון זייער באזוך אין רומעניע האבן זיי די מעגלעכקייט זיך צו באקענען מיט די אלגעמיינע רעאליזירונגען פונעם לאנד, און אויך צו זען אויפן אָרט די אויפסטון פון דער יידישער קהילה.

דעם 11טן יאנואר ד"י האבן דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן ווי אויך די אנדערע מנהיגים פון דער פעדעראציע און פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה זיך באטייליקט אין דעם קאָנסטוול וואס דער אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין בוקארעשט, ה' שמאי כהנא, האט געגעבן לכבוד די געסט.

דער פרעזידיום פון דער זיצונג

אין די טעג פון 4 — 5 יאנואר 1977 איז אָפנגראלטן געווארן אן בוקארעשט די זיצונג פון לייטונגס-קאָמיטעט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון דער סאָציאליסטישער רעפובליק רומעניע. אחוץ די מיטגלידער פון דער לייטונג האבן זיך אויך באטייליקט ווי איינגעלאדענע א צאל חשובע מיטגלידער פון דער בוקארעשטער קהילה, אנגעזעענע אינטעלעקטואלן, ווי אויך שעפן פון צפטיילן און אנגעשטעלטע ביי דער פעדעראציע. די זיצונג איז געווען פרעזידירט פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, פרעזידענט פון דער פעדעראציע.

די זיצונג האט געהאט פאלגנדיקע טאָגאָרדענונג:

1. די יידישע קהילה פון רומעניע און איר שטעלונג צו די היינטיקע יידישע און קהילהשע פראבלעמען.

2. אנווייזונגען פאר דער טעטיקייט פון דער פעדעראציע אין די קהילות אין יאר 1977.

3. צוגרייטונגען פאר דער פסח-אקציע תשל"ז.

4. אָרגאניזאטאָריש-אדמיניסטראטיווע פראבלעמען.

ביים ערשטן פונקט פון דער טאָגאָרדענונג האט דער רב הראשי שליט"א געהאלטן א גייסטריכן פאָרטראג. ארומנעמענדיק סיי דעם איצטיקן מצב פון דער יידישער קהילה פון רומעניע, סיי איר שטעלונג אין שייכות מיט די הויפטפראבלעמען וואס באשעפטיקן די היינטיקע יידישע וועלט. אין שייכות צום ערשטן אספעקט פון דער פראגע, האט דער רעדנער אנגעוויזן אז אין אלע יושבים וואו סע לעבן א יידישע באפעלקערונג עקזיסטירן גוט אָרגאניזירטע יידישע קהילות, וועלכע טונען פולשטענדיק זייער חיב אויפן רעליגיזן, קולטורעלן געביט און פון סאָציאלער הילף, צו דער סאטיספאקציע פון די קהילה-מיטגלידער. די פעדעראציע איז די רעפרעזענטאטיווע פאָרשטייערשאפט פון די קהילות, מיט וועלכע זי פירט אן און העלפט זיי אין זייער טעטיקייט און שטעלט זי פאר אין אירע אויסערלעכע באציונגען. דער באשלוס וואס איז אנגענומען געווארן ביי אונדזער קהילה-קאָנגרעס, וואס איז פאָרגעקומען אין אפריל 1976, ווערט אויסגעפירט אין לעבן, דאס האט בייגעטראָגן צום פארבעסערן איר טעטיקייט אין אלע געביטן. דאס אלעס באשטעטיקט די וויטאליטעט פון אונדזער קהילה; דער ווילן און פעיקייט פון אירע מיטגלידער צו דערהאלטן אירע אינסטיטוציעס פון רעליגיע, קולטור און סאָציאלע הילף, אין קליימאט פון פולשטענדיקער רעליגיע-פרייהייט און פארשטענדניש מצד די מלוכה-אויטאָריטעטן.

די יידישע קהילות פון רומעניע, זייערע אויסגעוויילטע מנהיגים אויף א דעמאָקראטישן אופן מצד די קהילה-מיטגלידער, זענען די איינציקע באראכטיקטע צו רעדן אין זייער נאָמען און קיינער אחוץ זיי. אוסף פאָרשטייער פון אלע יידישע קהילות פונעם לאנד, האט די פעדעראציע געוואכט און וועט אויך ווייטער וואכן אז דער דאזיקער פריצנסיפ פון נישט אריינמישן זיך אין די אינערלעכע ענינים זאָל רעספעקטירט ווערן מיט דער גרעסטער שטרענגקייט.

אין די באצ ונגען צווישן די פארשידענע יידישע קהילות איז אונדזער קהילה ביי דער פעסטער מיינונג פון צוזאמענארבעט און אנצוערקענען דאס רעכט פון יעדער יידישער קהילה צו פירן איר טעטיקייט אין גייסט פון איר אייגענער טראדיציע, אין איר לאָקאלער ספעציפישקייט און צו רעספעקטירן די מלוכה-אָרדענונג און די געזעצן פון יעדן לאנד. מיר זענען פאר א קאָנסטרוקטיוון דיאלאג צווישן די יידישע מנהיגים און קהילות פון מזרח און מערב, כדי צו פאראייניגן אלע כוחות צו פעדעריר די יידישע כלל-אינטערעסן וועלכע זענען ענג פארבונדן מיט די אינטערנאציאנאלע אנטשפאנונג-אינטערעסן, כדי צו באוויסיקן דעם אומצוטרוי און צו פראָפאָווירן שלום אין דער גאָרער וועלט. דאס איז די פאָזיציע וואס סע האט אָנגענומען דער פרעזידענט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע אין זיינע געשפרעכן מיט אנדערע מנהיגים פונעם יידישן לעבן פון אויסלאנד און אין דעם גייסט איז ער געווען טעטיק ביי די אינטערנאציאנאלע פארזאמלונגען אין וועלכע ער האט זיך באטייליקט, צווישן וועלכע די לעצטע סעסיע פון יידישן וועלטקאָנגרעס. וואס איז פאָרגעקומען סוף פאריקן יאר אין זשענעווע און אין מאדריד. במשך די דעבאטן וואס זענען דארט געפירט געווארן, האט געוועלטיקט דער דאזיקער שטאנדפונקט, וואס סע האט גורם געווען אז סע זאָלן אָנגענומען ווערן קאָנסטרוקטיווע באשלוסן, צווישן וועלכע דאס איינלאדן די פאָרשטייער פון די אנדערע מזרח-אייראפעיש לענדער. אויי ארום האט זיך געמאכט נאָך איין וויכטיקער שריט צום ליקווידירן די ירושה פון דער קאלטער מלחמה אין יידישן לעבן. די דאזיקע קאָנסטרוקטיווע און רעאליסטישע ליניע דארף פראָמאָווירט ווערן אויך להבא מיט דער גאנצער אנטשלאָסנקייט, ווייל זי אנטשפרעכט דער רעאליטעט און די שטרעבונגען פון אונדזער פאָלק, פון די יידישע קהילות.

דער רעפעראט איז נאָכגעפאָלגט געווארן מיטן גרעסטן אינטערעס מצד אלע אנוועזנדיקע, וועלכע האבן געהאט די מעגלעכקייט צו שטעלן פראגן און צו באקומען אויפקלערונגען. איינשטימיק האט דער לייטונג-קאָמיטעט מסכים געווען מיט דער שטעלונג פון איר פרעזידענט אין די פארשידענע אינטערנאציאנאלע יידישע קערפערשאפטן, לויבנדיק זיין געבענטשטע טעטיקייט.

איבערגייענדיק צום פאָלגנדיקן פונקט פון דער טאָגאָרדענונג, איז געגעבן געווארן דאָס וואָרט פאר ה' עמיל שעכטער, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פעדעראציע כדי פאָרצושטעלן די הויפטפאָרמען פון דער איצטיקער טעטיקייט, צווישן וועלכע דאס רעאליזירן א קלאָרע און פינקטלעכע עווידענץ פון די מיטגלידער פון יעדער גרעסערער צי קלענערער יידישער קהילה. צו דעם צוועק דארף פאָרגעזעצט ווערן די ארבעט אין דער בוקארעשטער קהילה — מיט דער גרעסטער צאל מיטגלידער — און סע דארף אָנגעהויבן ווערן די אקציע אין יענע קהילות אין וועלכע עס עקזיסטירט נאָך נישט אזא מין רשימה. די קהילה-קאָמיטעטן ווערן אויפגעפאָדערט אז זיי זאָלן מאָביליזירן זייערע ראטמענער און די איבעריקע מיטגלידער, ווייל נאָר אויף דעם אופן וועלן זיי זיין בכח צו טון זייער חוב. עס איז אויך פאָרגעזען אז בקרוב זאָל צונויפגערופן ווערן געזעטלעכע-פאָרוואלטונגען אין יעדער יידישער קהילה. אין ראס פון דעם דאזיקן סטאטוטארן רעליגיעזן אָרגאן זאָל דער קאָמיטעט אָפגעבן א באריכט וועגן דער טעטיקייט פונעם יאָר 1976 און וועגן דער וואָס איז פירגעזען פארן יאָר 1977.

בנוגע פסח תשל"ז זענען געגעבן געווארן קאָנקרעטע אָנווייזונגען וועגן אפארווייזנירן אלע יידן באצייטנס און אין א געניגנדיקער מאָס מיט מצות, מצה-מעל און אנדערע כשרע שפייזן. סע זענען אויך באהאנדלט געווארן די מאָסמיטלען כדי צו פארזיכערן דאָס גוטע פונקציאָנירן פון די 11 כשרע רעסטאָראנען, פון די צענטרען פאר פארטיילן די מצות, ווי אויך די הילף וואָס וועט געגעבן ווערן לכבוד יום-טוב פאר די זקנים, קראנקע און יענע אָן משפחות.

אין לעצטן פונקט פון דער טאָגאָרדענונג איז באהאנדלט געווארן אָרגאניזאטאָריש-אדמיניסטראטיווע פראגן. סע זענען געגעבן געווארן פינקטלעכע אָנווייזונגען וועגן א גענויער עווי-

(סוף אויף זייט 9)

מצדה 72

א בלעטל אין דער יידישער געשיכטע געשריבן מיט בלוט. אין יאר 72 פון דער היינטיקער צייטרעכענונג, צוויי יאר נאָכן חורבן פון בית-שני און פון דער יידישער מדינה, האבן א הייפל קעמפער וועלכע האבן זיך צ ריקגעצויגן צווישן די מויערן פון דער פעסטונג מצדה, אויף א פעלדזיקן שפיץ אין דער מדבר פון יהודה, פאָרגעזעצט זייער פאָרצווייפלטן ווידערשטאנד, דעמאָלט ווען די לעגיאָנען פון פלאוויוס סילוא האבן אויפגעשטיגן אויף די מויערן פון דער פעסטונג. האבן די באלאגערטע באשלאָסן בעסער אליין זיך צו נעמען זייער לעבן אייר זיך איבערצוגעבן אין די הענט כון זייערע שונאים. דער היסטאָריקער יוסף פלאוויוס, א מיטצייטלער פון די דאזיקע געשעענישן, האט פארצייכנט אין זיין כראָניק די לעצטע ווערטער פונעם קאָמענדאנט פון דער פעסטונג, אליעזר בן יאיר: „די שטראָף פאר אונדזערע חטאים וועלן מיר נישט באקומען פון אונדזערע בלוטשונאים, נאָר פון גאָט, דורך אונדזערע איינגענע הענט, ווייל זיין משפט איז א רחמנותדיקערער. אונדזערע פריוון וועלן אומקומען אומגעשנדעטע. אונדזערע קינדער אָן די שקלאוון קייטן. זיי וועלן אומקומען פריער פאר אונדז און מיר וועלן זיי אָנטון דעם כבוד צו האָסן נע הענט, ווייל זיין משפט איז א רחמנותדיקערער. אונדזערע פריוון וועלן אומקומען אומגעשנדעטע. אונדזערע קינדער אָן די שקלאוון קייטן. זיי וועלן אומקומען פריער פאר אונדז און מיר וועלן זיי אָנטון דעם כבוד צו האָסן דורך די פריהייט-פאָן אנשטאט דער בעזעצ לעכער קבורה". 960 פרויען. קינדער און מענער זענען אזוי אומגעקומען אין מצדה, צוגעבענדיק צו דער לאנגער ריי פון אונדזערע גבורים.

וועלכער איז דער זין פונעם קאמף און זייער פאטעטישן אומקום? ווי אזוי קוקן מיר היינט, נאָך ניינצן יאָר הונדערטער, זייער אקט? אָט דאס איז געווען די טעמע פאר דעם עפנטלעכן דיאלאג, געהאלטן אין אונט פון 4טן יאנואר 1977 פאר די תלמידים פון דער תלמוד-תורה פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א און ה' וויקטאָר רוסו.

יהדות איז די לערע פונעם לעבן, זי איז די גרעסטע ווערט פון אונדזער השקפה, האט אָנגעגרונטן דער רב הראשי שליט"א. אונדזער וואָפן איז געווען און איז תמיד דער גייסט. דער גייסט, דער געדאנק, די תורה הקדושה האט דערצו געבראכט אז מיר זאָלן זיין, וואס מיר זענען, זאָל אונדז העלפן אז מיר זאָלן איבערלעבן די שווערקייטן פון דער געשיכטע. סאקע דערפאר זענען אויך אונדזערע גבורים גייסטיקע גבורים, זיי האבן צום מעדסטן ביי-געטראָגן צום דערהאלטן דאָס פאָלק. דעם דאזיקן אמת האט מען געקאָנט זען אויך בעתן חורבן כונעם בית-המקדש, ווען אויף איין מאָמענט האט מען געמיינט אז אלץ איז פארלוירן. די געטריישאפט צום גייסט. צום געדאנק, האט אונדז געראטעוועט, ווייל רבי יוחנן בן זכאי האט צונויפגעזאמלט ארום זיך, אין יבנה, די געלערנטע פון ירושלים און פון דארט איז אונדז געקומען דאָס ליכט און דער כח אויף ווידעראויפצולעבן דאָס יהדות. מצדה איז געווען דער אויסוועג פאר יענע אָן אויסוועג. אבער דאָס אמתדיקע יהדות שטויסט אָפּ די פילאָסאָפיע פון „אָן אויסוועג".

מצדה — האט אין געזאגט ה' וויקטאָר רוסו, פון זיין זייט — הייסט א גרענעץ-מצב, אין וועלכן די פארטיידיקער זענען געשטעלט געווארן אין טראגישע און קאָמפליצירטע געשיכטלעכע אומשטענדן, אין יענע אומשטענדן, ווען אלץ איז שוין געווען פארלוירן שוין פון פריער, האבן זיי פרייוויליק אָפּגעגעבן זייער לעבן כדי צו ראטעווען דאָס איינציקע וואָס האט נאָך געקאָנט אָפּגעראטעוועט ווערן און וואָס איז פאר זיי דער מאָלט געווען דאָס וויכטיקסטע: דער כבוד, די ווירדע פונעם פאָלק, זייער אקט אין יענע אומשטענדן האט געהאט דעם איינציקן ציל צו שטארקן דעם גלויבן ביים פאָלק, אז אדאנק זיין קרבנות-גרייטקייט וועט ער אייביק לעבן. דער מעסאזש פון יענע 960 פון מצדה איז נישט פארגעסן געווארן, ער האט באגייסטערט די נאכפאָלגער אין שווערע מאָמענטן, דער גייסט פון מקריב זיין זיך אין פון גענצלעכער איבערגעגעבנקייט האט זיך תמיד ארויסגעוויזן, זינט מצדה ביז דעם אנטינאצישן אויפשטאנד פון וואַרשעווער געטאָ. די אמתדיקע יידישע גבורה איז פון גייסטיקן מהות, אבער מצדה איז אויך געווען פון זעלביקן מצב, ווייל אויך זי איז געווען אינספירירט פון דער תורה, כון געטריישאפט צו די יידישע ווערטן.

*

דער אינטערעסאנטער אָוונט איז פאָרגעזעצט געווארן מיט אן אינטערעסאנטן מוזיקאלישן פראָגראם, אויסגעפירט פון דער סימפאָנישער פאָרמאציע, דיריגירט פון ה' אנאטאָל דוב און די פיאניסטן מאריקא מענדעלסאָן, ביי דער וויאָלא וולאדימיר מענדעלסאָן און דער פידלער מירעל יאקאָבאָוויטש. אין צווייטן טייל פון קינסטלערישן פראָגראם האט די פאָרמאציע „מנורה" אויסגעפירט העברעיִשע און יידישע לידער אין א מאָדערנער אינטערפרעטאציע.

די ישראלישע זינגערין אביבה רווה (ראוּוע) האט אויסגעפירט מיט באזונדער דערפאָלג א פאָטפוריו פון העברעיִשע לידער.

דער זייגער

דאס איז געווען א ביליקער וועקער־זייגער, אן א מארקע, אין מיטן ציבערבלאט זענען נאר געווען די דריי אותיות ק.פ.ר. (רומענישע אייזנבאן), אבער דער סוחר האט אים פארקויפט מיט גראנציע און סע האט זיך ארויסגעוויזן אז מע האט אים געקאנט גלייבן. נאך אזוי פיל יארן, האט דער זייגער ווייטער אויסגעפולט דעם חלל פונעם צימער מיט זיין אומדערמידלעכן טיקטאק. זומער איז זיין ארט געווען אויפן מעטאלענעם איינועלע, וואס איז געווען אויסגעגלאנצט מיט סידאל, ווינטער אין קליינעם חלל פון דער וואנט איבערן געמויערטן איינועלע, דארט וואו עס איז אויך געלעגן דאס שטיקל אפיקומן, איבערגעבליבן פונעם סדר פונעם לעצטן פסח. כון דארט האט ער פארגעוועצט צו מעסטן די צייט און נישט נאר פאר זיינע בעליבתים.

מערער מאל אין טאג, האבן די שכנים געשיקט זייערע קינדער, אז זיי זאלן א לויף טון ביז צו דער כאדאם רייזל און זאלן פרעגן וויפל עס איז דער זייגער. „און זאלסט נישט פארגעסן זאגן א דאנק!", האט די מוטער נישט פארגעסן אנזאגן, אזוי ווי נאר א מאמע איז באזארגט אז דאס קינד אירס זאל זיך צוגעוויינען צו זיין גוט דערציאונג.

צוויי מאל אין דער וואך האט ר' שמואל אפגעשטעלט דעם זייגער אז ער זאל קלינגען ביי נאכט, ווייל 4 א זייגער דארף ער שוין זיין ביים זייפן־ווערקשטאט. דאס איז געווען אין די טעג ווען מע האט געמאכט זייף, מע האט געדארפט אונטערהייצן אונטער די קעסלען, טראגן פון דער ברונע איך ווייס נישט וויפל הונדערט פאר איימערס מיט וואסער און נאך א ריי ארבעטן, וואס זיי אלע האט מען געדארפט אפטן אין איין איינציקן טאג. אזוי האט זיך געמאכט אז ער איז אוועק פון דער היים, ווען עס איז נאך געווען טונקל און האט זיך צוריקגעקערט א היים ווען עס איז שוין ווידער טונקל געווארן, אפגעשווייצט און אויסגעמידט, אבער מיטן געפיל אז ער האט געטון זיין חוב. ער האט עפעס געגעסן אין איילעניש, דערנאך האט ער זיך אויסגעצויגן אויף דער סאפע, האט זיך איבערגעדעקט מיט דער קאלדרע און איז איינגעשלאפן קרעכצנד ק צוליב די ווייטיקן אין די מידע ביינער. אויך נישט אין די אנדערע טעג, ווען די קעסלען האבן נישט געהודזשעט, האט ר' שמואל נשט צייט געהאט אנצווארעמען זיין געלעגער. בלויז שבת איז עס געווען אנדערש. שבת פרי האט ער גליקלעך געפויעלעצט אויף זיין געלעגער, מאכנדיק זיך אז ער הערט נישט דעם טיקטאק פונעם וועקער זייגער. „ווען סע זאל נישט זיין דער שבת אויף דער וועלט וואלט די וועלט נישט געקאנט עקזיסטירן", האט ער געהאט א ווערטל און אין דער נאיווער פראזע איז געווען זיין גאנצע סאטיספאקציע פון אן אויסגעהארעוועטן מענטש בעשך די זעקס וואכעדיקע טעג און וועלכער האט א גרויסע הנאה פון דער זיסער מנוחה.

פון זיין ארט, אויפן מעטאלענעם איינועלע צי פונעם קליינעם חלל אין דער וואנט, זעצט פאר דער זייגער צו מעסטן די ריינענדיקע צייט אבער ר' שמואל מאכט זיך גלייך אים גייט עס נישט אן, ביז ער שפרינגט אראפ פונעם בעט אלארמירט, ווארפט א בליק צום ציפערבלאט און רופט אויס: „אט־אט, באלד הייבט מען שוין אן דאווענען און איך בין נאך אין בעט!". דאס איז געווען דער צייכן וואס מאדאם רייזל האט שוין געוואוסט, אז זי דארף אים געבן א גלאז מילך, אויסגעמישט מיט הייס וואסער, זיין פרימארגנדיקער געטראנק.

אין די טעג פון מיטוואך איז געווען די ריי פון ליבעוש, זיין שכן פון יענער זייט דער גאס, אז ער זאל אויפשטיין פיל פאר באגינען. עס איז געווען מארק־טאג אין זיין ארט איז געווען אויפן מארק, מיט א סאמאוואר מיט טיי און מיט זיסע קוכעלעך אין ווינטער, מיט א קעסטל אייזקרעם און מיט פלעשלעך קאלירט וואסער אין זומער. דאס איז געווען זיין פ־נסה, ווייל פון זיין מלאכה, פון א שוסטער־טאנדייטניק, האט זיך עס אים נישט זייער איינגעגעבן אויף חיונה. עס איז אויך נישט קיין חידוש, ער האט גע־אט מפרנס צו זיין א שווער הויזגעזינט, צו שפייזן אכט אדער ניין מיילער.

דער אנדערער שכן. לייזער דער בעל־עגלה, ער האט זיך נישט געניטיקט אין דער הילף פונעם וועקער־זייגער. אין דער קעשענע פון זיין פעלצל האט ער געהאט זיין אייגענעם זייגער, א ראסקאפ־פאטענט, א גרויסן, ווי אן אנגעשוואלענעם, נאך וועלכן ער האט זיך אריינטירט די גאנצע צייט. ווייל, ווי ער פלעגט עס געבן צו פארשטיין, אין זיין מלאכה, אויב דו ביסט נישט פינקטלעך, פארלירן גיך די קונים דעם צוטרוי, דעמאלט בלייבט נישט איבער עפעס אנדערש צו טון ווי צו פארקויפן גיך דעם פיאקער מיטן פערד און זאלסט דיר געפינען אן אנדערע פרנסה. ער אבער, געלויבט השם־יתברך, האט זיך נישט וואס צו באקלאגן אויך אין דער הינזיכט. בכלל, אין אזוי כיל יארן זינט ער זיצט א יפן באק, האט זיך אים נאך נישט געטראפן אז ער זאל פארשפעטיקן א באן צי זיין א קונה זאל פארשפעטיקן. בעסער וואדט ער צו ביים טויער א האלבע שעה, איידער דער קונה זייגער זאל אויף אים וואדטן איין איינציקע מינוט. נישט אומזיסט איז ער בילכער פארן דאקטער קאהן און אפילו פארן דאקטער טויבער, וועלכער איז באקאנט פאר א מענטש מיט פרעטענציעס...

...די מענער זענען שוין לאנג אוועק פון דער הייב, יעדער איינער צו זיין ארבעט, פון וועלכער זיי פארדינען אויפן שטיקל ברויט, און דער וועקער־זייגער איז נעבליבן אז ער זאל כארזעצן זיין טיקטאק אין הייזל, אין ארעמעס געקאלעכטן הייזל. פון צייט צו צייט ווייזט זיך ביים פלויט א קליינטשיקער און מיט א קולעכל פון פריער צוגעגרייט שרייט ער אויס:

— מומע רייזל, די מאמע האט אייך געבעטן אז איר זאלט מוחל זיין איר זאגן וויפל עס איז דער זייגער...

מיטן זעלביקן גנאיילטן טאן זאגט ער „א דאנק", דערנאך לויפט ער אריין אנזאגן די בשורה אין דער היים.

צו וואס דארפן די בעלי־ביתטעס וויסן וויפל עס איז דער זייגער? א, סע זענען אזוי פיל סיבות! בפרט דאנערשטיק, ווען מע שעכט אן עוף צי מע קויפט פלייש אויף שבת... אן א זייגער וואלט עס זייער שווער אנגעקומען כשר צו מאכן דאס פלייש: פון וואנעט זאלן זיי וויסן ווען סע זענען אדורך די דרייסיק מינוט זינטן איינווייקן דאס פלייש אין וואסער. דערנאך די 60 מינוט זינטן אויסזאלצן דאס פלייש און די שעה'ען וואס דארפן אדורך גיין פון א פלייש־קן מיטאג צו א מלכיקן עסן, אויך דאס איז זייער דאגה, אזוי אז תמיד דארף מען וויסן וואו מע האלט מיטן זייגער.

אט דאס אלץ אין א וואכעדיקן טאג. פרייטיק נאך מיטאג פאלט דער אינטערעס אויף שבת הערט ער כמעט געגנלעך אויף. גלייך דער דאזיקער צייט־אפשניט וואלט געהאט א באזונדערן ווערט, פיל העכער צי לגמרי אמת דער געוויינטלעכער צייט. ווייל, וואס האט זיי דער מעכאנישער, באנאלער זייגערישער טיקטאק געקאנט זאגן אין אט דער צייט? כאר דער צייט פון ליכט־צינדן האט יעדע בעל־ביתטע געוואוסט זיך צו אריינטירן נאך דער זון, און ווען מע מעג שוין אנצינדן א ליכט מוצאי שבת דאס האט מען דאך געטון ווע? מע האט געזען מינדסטנס דריי שטערן אויפ? בלויעם הימל. אין יענעם מאמענט ווען דער נאכטיקער סאמעט האט איינגעהילט דאס צימער, די חפצים און די מענטשן, האט זיך די מוטער צוריקגעצויגן א שווייגנדיקע צו א פענצטער כדי צו שעפטשען, אז מע זאל זי קוים הערן, די תפילה וואס זי האט געקאנט פון איר מוטער, און יענע פון דער באבע: „גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב, דער ליבער שבת קודש גייט אוועק און די וואך זאל קומען צו גליק און צו געזונט און צו מזל וברכה..."

...איידער ער האט זיך געלייגט אויף זיין געלעגער, האט ר' שמואל געשטעלט זיין זייגער אז ער זאל קלינגען א זייגער דריי מיט א פערטל. מארגן איז דער טאג, ווען מע מאכט דאס זייף און די קעסלען דארף מען אונטערהייצן נאך פון ביי נאכט.

פאר די מענטשן פונעם שטעטל הייבט זיך אן א נייע וואך פון שווערער און ערלעכער הארעוואניע, כדי צו פארדינען דאס טעגלעכע שטיקל ברויט. און אין וויסן חלל פונעם צימערל זעצט פאר זיין טיקטאק דער וועקער־זייגער, א געטרייער עדות פון א באשיידענער עקזיסטענץ.

וויקטאר רוסו

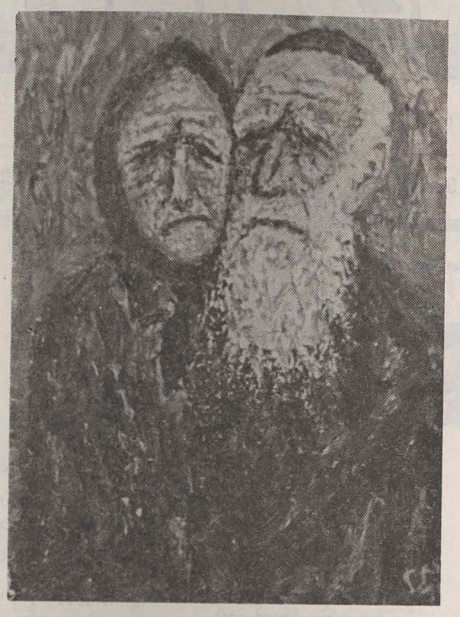

דער זיידע
מיט דער באבע

אייל־בילד
פון
הערש מערקער (קיעוו)

פארצייכענונגען וועגן...

ווארטן...

ווארטן הייסט האפן, הייסט זיין געדולדיק — אבער נישט דווקא רואיק. אדרבה. וואס מער עס געדוייערט דאס ווארטן אלץ גרעסער וואקסט דער אומגעדולד, דער אומרו.

אז מע ווארט, הייסט אז מע לעבט און מע ווארט נאך עפעס פונעם לעבן. נישט ווארטן, איז ווי אפגעלעבט, כמעט טויט.

ווארטן איז נישט צווארטן. ווארטן איז אויף א לענגערער צייט, בעת צווארטן איז אויף א ביסל צייט — אט־אט און עס וועט געשען.

אין מאמענט ווען מע האט אויסגעהערט צו ווארטן, איז עס דער ערשטער סימן אז מע געזעגנט זיך שוין מיטן „לעבן".

הגם ווארטן איז פארדריסלעך, איז צו מאל אויך פיינלעך, איז באאומרואיקנדיק איז שלאפלאזעקייט, איז כמעט פארצווייפלונג — דאך איז בילכער צו ווארטן, כדי אפשר זיך צו דערווארטן — איידער נישט צו ווארטן און צו דערלעבן א סורפריז.

סורפריזן בכלל זענען נישט געזונט. איך האב נישט ליב קיין סורפריזן, אויך אפילו דעמאלט ווען זיי זאגן אן גוטע בשורות. א סורפריז, א נישט־דערווארטער, איז צו מאל ווי א טויטקלאפ, אויך ווען ער איז א דערפרייענדיקער: מע האט געוואונען אויף דער לאטעריע.

יא, בעסער ווארטן און זיך דערווארטן איידער סורפריזן.

ווארטן האט אבער אויך א גרענעץ. אזוי לאנג ווי דאס ווארטן איז אין גדר פון בענקען, איז עס א זיסער חלום, איז עס א ווינטש־טרויב, איז עס א האפענונג, איז עס אן ארויסקוק צום עתיד. אבער ווען דאס ווארטן הייבט זיך אן פארוואנדלען אין א יאושדיקן אפזאגן פון בענקען, דעמאלט ווערט דאס ווארטן אפאטיש, גלייכגילטיק, יאושדיק — און יאוש איז ווידער א מאל דער „ערב" פון געלעבן.

בכן, איז קלאר, אז ווארטן מיט ווארטן איז נישט גלייך: פאראן א ווארטן, נאך איידער מע דערווארט זיך דעם רעזולטאט, וואס דאס ווארטן גופא איז צו מאל זיס ווי א שמייכל פון א זויגלינג; צו מאל זויער ווי דער אויסזאג פון א פארזעסענער עגונה; צו מאל ביטער ווי די קינדהייט פון א יתום; צו מאל געזאלצן ווי א טרער פון א באליידיקסן.

פאראן א ווארטן, איבערגעלאדן מיט אומרו און בענקענישן: ווען א גוף גלוסט צו א נשמה; ווען א נשמה לעכצט נאך א מונטער־ווארט; ווען מע ווארט אן ערשטע געבורט; ווען מע ווארט א „יא" פון א שיר־השירים־דיקער שולמית; ווען מע גארט נאך א קוואל אין א דורשטיקן מדבר; ווען מע הונגערט נאך א רעפטל בטחון און א ברעקל פרייד; ווען מע ווארט אן אויסוועג פון א סכנה, אן וועלכער מע האט זיך פארפלאנטערט מיט די אייגענע הענט; ווען מע זוכט די „שפרוי" זיך אנצוכאפן ווען מע טרענקט זיך אין שנאה־כוואליעס; ווען מע קוקט ארויס נאך א רעטונג־נס, וואס פארשפעטיקט צו קומען; ווען מע בלאנדזעט אנצוטרעפן דעם וועג, וואס זאל פירן צו זיך גופא; ווען מע ווארט אז א גזר־דין זאל בטל ווערן; ווען מע ווארט נישט אויפן דאקטער נאר אויף דער רפואה; ווען מע האפט אז די מי זאל בייטראגן צו דער דערליזונג; אז דאס מקריב זיין זיך זאל דערפירן צום ציל פונעם אידעאל; ווען מע שטרעבט אז דאס לעבן (און צו מאל אויך דער טויט!) וואס מע האט מקריב געווען זאל דערפירן צו א העכערער מדרגה, צו גאולה.

עס איז בכן גוט ווען מע ווארט.

מסתמה האט מען אויף וואס צו ווארטן — און ממילא אויך זיך צו עפעס דערווארטן...

אבער, דאכט זיך, אז עס איז בעסער ווען מע ווערט געווארט אדער גאר דערווארט — הייסט עס, אז עמעצן פעלט מען אויס, מען איז אנגעזוגן.

ווארט מען, איז קאן זיין אז מען איז אן איבעריקער.

לענגער עס איז דאס ווארטן, אלץ קלענער דאס חשיבות פונעם ווארטער, אלץ קלענער די האפענונג, אלץ קלענער די אויסזיכטן.

און דאך ווארטן דארף מען, ווארטן מוז מען, ווייל האפן מוז מען...

אשרי האיש, וואויל איז דעם, וועלכער קאן זאגן: אני מאמין, איך גלייב (נישט פשוט, פון אינערציע, צי פון נויט — נאר:) באמונה שלימה, מיט א פולשטענדיקער הייליק־פרומער אמונה, אז משיח וועט קומען און ברענגען מיט זיך „משיחס־צייטן", פון גשמיותדיקער און רוחניותדיקער אויפגעראכטנקייט, ווען מענטשן וועלן זיין שלימותדיקע.

...און „אף על פי שיתמהמה" הגם זיין קומען פארשפעטיקט, דאך ווארט מען אויף אים יעדן טאג, ווייל מען איז זיכער אין זיין קומען.

...וואויל איז דעם, וועלכער קאן זאגן דעם דאזיקן „אני מאמין" און אין זיין איבערצייגונג „ווארט" ער...

וואָלף טאמבור

פתב-עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה, כ"ד טבת תשל"ז בוקרשט — מספר 383 — דר"שבושון ★

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת וארא

„ולקחתי אתכם לו לעם והייתי לכם לאלקים" (שמות ו—ז)

היסוד לדברי תורה אלו המה בספר קדושת יום טוב מהאר"ד דסיגעט, והרשיתי לי לשנות דבריו ולהוסיף נופך משלי, בכדי שיהיו נאותים לקוראינו. במדרש במדבר רבה (פ' י"ד אות ב'): אתה מוצא באברהם „יקח נא מעט מים" (בראשית יח"ד), ואף הקב"ה פרע לבניו: „ולקחתי אתכם", כנגד „יקח נא".

במכט הראשון אין להבין השילוב בין „יקח נא" ל„ולקחתי אתכם". ומביא דברי סבו, הבעל יטמח משה, שפירש על פי דרשות ה„פרשת דרכים" (דרוש כ"ב דף סז—כ), דאם בני ישראל מחוייבים לקבל גזירותיו של הקדוש ברוך הוא מצד „דינא דמלכותא דינא". דינו של מלכות הוא חוב מוטל על כל נתין מדינתו לקיים (במסכת גיטין דף י—ב ושאר מסכתות), אך הדגישו גדולי הפוסקים שאין זה חוב באם אינו משווה גזירותיו על כל נתיני מדינתו. ולפי זה הקדוש ברוך הוא, שהוא מלך העולם, לא הושווה גזירותיו על כל יושבי תבל, רק את עם בני ישראל הוכרח ואולץ לקבל את התורה, כמובא ב-מסכת שבת (דף פח—א). אולם מובא בספר פרקי דרבי אליעזר, בשעה שהפיץ הקדוש ברוך הוא את העמים ניתן לכל אומה שר שלה, ואת עם בני ישראל השאיר לעצמו.

(המלקט: בספר דברים (לב-ח, ט) „בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם... כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו", פירש רש"י: ר"ל ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק. וכזה פירשתי גם הפסוק בעמוס (ג-ב) „רק אתכם (מדגיש אתכם) ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם", כי הוא על פי דין כי משווה גזירותי על הכל שווה).

וזה כוונת המקרא „ולקחתי אתכם לי לעם". מדייק „לי" ולא לשר, כמו שאר האומות, מאיליו והייתי לכם לאלקים, דיין ליפרע במידת הדין. כמו שפירש רש"י בספר בראשית א', „אלקים" מידת הדין. ועל ידי „יקח נא מעט מים" על ידי שליח, ופרע הקדוש ברוך הוא על ידי שליח, נתגלגל הדבר שלא נכנס משה רבינו לארץ: „יען לא האמנתם בי להקדשני... לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ" (במדבר כ—יב), לזה גרמו המי מריבה הידועים.

כשבית המקדש קיים, אין מקום למידת הדין המרומז. הפסוק „והייתי לכם לאלקים" מיוסד על פי מאמרם ז"ל ב-מסכת תענית (דף כ"ז), „אמר אברהם, רבונו של עולם, שמא ישראל חוטאין לפניך, אתה עושה להם כדור המבול, כדור הפלגה? אמר: לאו. אמר לפניו: תינח בזמן שבית המקדש קיים". ובמסכת נבא בתרא (דף ט) מובא: „בזמן שבית המקדש קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו ובמסכת חגיגה (דף כז—א): „בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם". ובמדרש במדבר (כא—כא): „מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עוון. כיצד? תמיד של שחר מכפר על עבירות שבלילה, ושל בין הערבים מכפר על העבירות שנעשו ביום". מכל זה יש להמציא שבזמן שבית המקדש קיים לא היה מקום למידת הדין, ומה גרם להורבן בית המקדש? „יקח נא מעט מים" על ידי שליח, ופרע הקדוש ברוך הוא גם כן על ידי שליח. וזהו השילוב יקח נא — ולקחתי והייתי לאלקים, על פי דין, בלי מפריע ומעצור ועיכוב.

מהגאון וצדיק ר' חנני' יום טוב ליפא

האב"ד סיגעט-מארמארעש

לפרשת בא

„כי אני הכבדתי את לבו" (שמות י—א)

במכט הראשון תיבת „אני" נראה מיותר, כי מה היה חסר מן המקרא אולי היה כתוב „כי הכבדתי את לבו", בלי תיבת „אני"?

ונראה לי לפרש על פי מה שראיתי בבעלי תוספות שפירש הפסוק (שמות ט—כז) „חטאתי הפעם, ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים". הכוונה שהתיבה „ואני" מוסב למעלה, מפני שהרשע הזה לא הודה אלא אמר: „ד' הצדיק ואני" גם כן הצדיק, רק עמו הם הרשעים. כלפי זה אמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו: כי „אני", יען שאמר פרעה „אני" — הכבדתי את לבו, על דרך שנאמר בירמיה (ב—ל) „הגני נשפט אותך על אמרך „לא חטאתי".

מאת הגאון ר' דוד שפרבר

האב"ד דבראשאוו

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

רב

„מורה הוראה" בישראל.

התואר „רב" (גדול בתורה) הופיע לראשונה ככינוי כבוד בימי בית שני, ומהמאה הי"ג ואילך נעשה תואר הקבוע של מורי-הוראה בקהילות ישראל.

„רבי"

כינוי שבפי חסידים למנהיגם הוא האדמו"ר (אדוננו-מורנו-ורבנו).

תואר כבוד לתנאים, חכמי המשנה, ולאמוראים הראשונים בארץ ישראל.

כינויו המקובל של ר' יהודה הנשיא, עורך המשנה.

רבנות

המוסד המטפל בכל התפקידים הקשורים בחיים התורניים.

כהונת רב בקהילתו.

„רוח הקודש"

כינוי לרוח של נבואה, חזון, חלום נבואי; השראה אלוהית.

ריבונו של עולם (רבש"ע)

אדונו של עולם; כינוי לאלוהים.

(ברית עברית עולמית

התרגום הרומני בעמוד 5)

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה קי"ג

ג)

ולענין דינא דאבלות ופליגי בזה הרמב"ם והרמב"ן, והש"ע בסי' שד"מ פוסק כהרמב"ם דאין מתאבלין על מי שמא-עצל"ד וע"ש בפת"ש בשם ע"י והג'רעק"א ביאר שם פלוגתתם בחידושיו שעל גליון הי"ד נקיט בדעתו שהאבלות היא לכבוד המתים וע"כ אין להתאבל עליו ע"ש, אמנם בנ"ד שאין לחשבו למעצל"ד כמ"ש לעיל א"כ יש להתאבל עליו ואף דהלי' כד' המיקל באבלות מ"מ נ"ד י"ל דאינו נכלל בפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן, ובפרט שיש לנו עמוד ברזל לישען עליו ה"ה החת"ס ז"ל שמפלפל בפנים מסבירות דאבילות הנא לכבוד החיים. ובמשפחה נכבדה הרי עלינו לחוס על כבודם שלא יהא להם ד"ז לבזיון נצח כשלא יתאבלו עליו משא"כ עם יחמירו על עצמם ויתאבלו יאמרו הבריות דאפשר וקים להו לרבנן בהאי מלתא דלא הוי לו דין דמעצ-ל"ד וא"כ לפ"ו אף אם נתברר למורה שהי' באמת מעצל"ד יש לו להורות למשפחה שיתא-בלו עליו מטעם הנ"ל, וראייתו שם מסנהדרין מ"ז וגם עובדא דר"ג מסייע לרמב"ן וד"א כהרמב"ם ע"ש. ובנ"ד המש-פחה היא נכבדה של בני תורה יראי ה' וחושבי שמו ונדיבי לב כו' ויש לנו לחוס על כבודם לפמ"ש החת"ס ומשה אמת ותורתו אמת.

ואפי' בענין ההספד אף דבסנהדרין מ"ז מוכח דהספידא יקרא דשכבי מ"מ מצינו לכמה גדולים שגמרו אומר לצרף גם יקרא דחיי עי' לקט הקמח הנספח ליו"ד בשם תשו' בית יעקב ובפת"ש סי' שמ"ה, וכבר כתבתי מזה בדרושים, ע"כ להיות שאם לא נספיד אותו יצא בזיון למשפחה ועוד שכפי הנ"ל אין לו כלל דין מעצל"ד ואפשר שיש לצרף גם יקרא דשכבי. אבל מאידך דא עקא צרת רבים בעה"ר וכל ראש לחלי וכל לבב דוי מפני כובד הגלות והגזירות הקשות בכל הארץ על כל אחב"י שאין להם מנוח לכף רגלם, ובכל מדינה ומדינה הם נרדפים ויאמרו להם לא לכם הארץ הזאת, שובו לכם לא"י, ושם בעה"ר הגבולין סגורין ואין כניסה מפני הערביים ואפיטרופסים על אה"ק וכך הם מתנודדים ביבשה ובים ואין מנוח, ובארץ הזאת אף אותם שהתבוללו והשיגו זכות אזרח לא יתנו להם לסחור ומריקים את כל הונם וישארו בלי פרנסה עד שכמה מהם מואסים בחייהם ורוצים לאבד אע"צ לדעת ח"ו ורק דבר זה מניע אותם שהם חוששים שיי-נהגו בהם בזיון אחרי מותם ושלא יהא להם חלעוה"ב ונפשם תאבד לעולמי עד, ועי"כ כשיראו שמספידים מי שאעצל"ד יאמרו התירו פרושים את הדבר ויבאו לידי מכשול ח"ו ע"כ בדבר כזה שוא"ת עדיף, ע"כ אמרתי שרק מפני כבוד המשפחה אפרש דברי בפני המטה כשיעמדו עמו לפני בהכנ"ס ששם הי' מתפלל בו בעצמו כל ימי חייו ורק אספר בשבחו כמ"ש הרש-ב"א המובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט שיש לפרסם עושי מצוה למען לפתוח דלת לעושי מצוה ע"ש בשם מא"ל אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' ואפי' שיחה נאה (כבנזיר כ"ג והורי' ריות י' וב"ק ל"ח) וכל העם ישמעו ויקהו מוסר.

ד)

והנה ענין החומרות שכ' חז"ל והפוס' במעצל"ד יותר מכמה עברות חמורות שבתורה הוא דבשאר עברות יצרו ה' מיתו וכפאו, ועי' ירושלמי סוף יומא שמתורה ובדעת רעה הייתי עומד כו' (ואין אדם עובר עברה אא"כ נכנסה בו רוח שטות, כבסוטה ג'. ואף דשם קאי בעיקרו על עברה דנאוף, ועי' גם בזהר בראשית קכ"א, וכן בבכורות ח: שנתעסקו בדברי שטות, בבנות מואב וכן דבר עברה בכמ"ק בש"ס אפשר דר"ל קאי גם כל שאר עברות, ואכמ"ל. — ז. ג.) ויתכן דבשעת העברה לבו נוקפו והוא מתנחם שאח"כ יתגבר על יצרו ושב ורפא לו ואך כשיעשה עברה שעליהן ארז"ל שאין לו חלעוה"ב כגון המלבין פני חברו ברבים וכדומה מ"מ הוא חושב שישוב ויתקן עותתו ואין לך דבר העומד בפני התשובה ועכ"פ אינו מורד בהקב"ה, ואין זה כאומר אחטא ואשוב כו' (כ-ביומא פ"ו) שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, ועוד דאף שם כ' הרמב"ם בפ"ד מהל' תשובה דאע"פ שמעכב את התשובה אין מונעין אותה ממנו ואם עשה תשובה משבחין אותו ויש לו חלעה"ב איך שיהי' לסברת החוטא בשעת העברה יש לו תקוה ואינו בועט בתשובה ואינו מורד בבוראו (ועוד דאחטא ואשוב שאין מספיקין בידו כו' זהו דוקא בעבר ושנה מפני שנעשה לו כהיתר, ע"ש ביומא פ"ו, והרגל נעשה סבע וקשה לו לשוב, אבל הלא ראינו כאלה שכל ימיהם חיו בחטא ר"ל ובסוף שבו בתשובה שלימה. — ז. ג.) וע"כ אף כשימות בלי תשובה תהא מיתתו כפרה על עוונותיו, משא"כ במעצל"ד הרי בשעה שעובר העברה לא יעלה עוד על דעתו שישוב עוד (ומטעם זה אם לא מת תיכף למעשה החבלה בעצמו וחי כמה ימים והתודה ומת אין לו דין מעצל"ד, עי' גליון מהרש"א לי"ד סי' שמ"ה והמהר"ם שיק סי' שמ"ו ביו"ד וכן בלבושי מרדכי תניינא סי' קל"ד בהוי"ד עי' בכל בו לאבלות ע' 319. — ז.ג.) וא"כ הרי הוא בשעת העברה מבעט בתשובה ומזה נ' שהוא מורד בהקב"ה וכופר בו לגמרי דלדעתו ליד דין ולית דיין (וכעין מה שארז"ל — תוספתא שבועות פ"ג — אין אדם כופר בדבר, בפקדון, עד שכופר בעיקר, וכן בלה"ר דאין אדם מספר לה"ר עד שהוא כופר בעיקר — עי' מד' תלים י"ב ב' ונ"ב, ב — והכוונה היא עד"ז — ז.ג.). והוא כופר בשכר ועונש אחר המיתה וע"כ נמשל כבהמות נדמה ואין לו שכר לעוה"ב (על דרך שאמז"ל הוא כפר בתחה"מ לפיכך לא יהא לו חלק לתחה"מ, עי' סנהדרין צ — ז.ג.). ורבים כבר תמהו על מקור מאמר זה שהמעצל"ד אין לו חלק עוה"ב, ובתשובה לעיל סי' כ"א כ' מזה ע"ש ואפשר שהמקור הוא מד' רשב"י בקידושין מ' דאפי' צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות כו' דהל' מורה על מי שמרד במעשה אחרון שבחייו כלומר במיתתו שהמית עצמו לדעת מתוך כפירה ומרד כנ"ל, וע"כ איבד את הראשונות ואין לו חלעה"ב.

(המאמר הנ"ל נמצא גם במדרש כתי' תימני אור האפלה, מובא בתו"ש נח, ט, הסיר' סי' ל"א וע"ש כל הסימן, ופשוט מדברי יוסף בן מתתי' הכהן לרומיים המובא כבר לעיל תשו' כ"א שדין זה הי' ידוע לכל בזמן התנאים ואף שלא נמצא במשנה ובברייתות שלנו ולא בגמ' ובמדרשים שלפנינו לקוח הוא ממקור טהור של איזה מדרש שאבד לנו וכן עוד כמה מדרשים אחרים הידועים לנו רק מהעתקת האחרונים ומקורם אבד — ז.ג.).

ובמעצל"ד א"א לומר מיתתו כפרתו דהלא המיתה עצמה היא החטא ועי' בזה באריכות בשו"ת הת"ס סי' שכ"ו וחא-הע"ז ח"א סי' ס"ט רק שלא הביא שם ד' הרמב"ם פ"ד מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ט שהאריך בזה דשפ"ד הוא רשע גמור ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה כו'.

(והנה יש להוסיף דאף למ"ד אדם רשאי לחבל בעצמו כו' קטלא שאני, כדילף מואב את דמכם לנפשותיכם אדרוש, עי' סנהדרין צ"א, וא"כ הוי בגדר רציחה, וכמו שאין ביד הנרצח לוותר על דמו ולמחול לרוצח דעברת לא תרצח היא גם כלפי שמים (וכן בלא תנאף כו') כן אין ברשותו לרצוח אע"צ, ואדרבה כמו שמכה ורוצח אביו ואמו או גם אחיו או בנו ובתו ושאר קרובים גדע מרציחת אדם אחר מפני ששיחת רחמיו ועשה כנגד דעת כל הבריות כן הלא אדם קרוב אצל עצמו יותר מכל קרוביו והמעצל"ד הוא עושה מעשה אכזריות יותר מכולם — ז.ג.).

■ ■

מלוקט ומסודר ע"י חתנו הרה"ג ד"ר זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלזגוי (סקטלנד).